

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อครูสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนวัดอินทาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๑ ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๓ ทฤษฎีการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๔ หลักการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๕ องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

(๑) ด้านหลักสูตรสาระการเรียนรู้

(๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน

(๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

(๔) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

(๕) ด้านการวัดและประเมินผล

๒.๒ แนวทางการส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนา โดยเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ / กระบวนการ และด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมไปพร้อม ๆ กัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำเสนอในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนก่อน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในหลักของการจัดการเรียนการสอน โดยเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่ มีนักวิชาการในด้านการศึกษานำเสนอไว้ตามหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตามหลักสูตร การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พุทธศักราช ๒๕๕๐ ดำเนินการเรียนการสอนโดยครูที่เป็น บรรพชิต และครูที่เป็นคฤหัสถ์ ก่อนที่จะทำการศึกษาในรายละเอียดต่าง ในเบื้องต้นผู้วิจัยขอ นำเสนอในส่วนที่เป็นความหมายของการจัดการเรียนการสอน โดยรวบรวมมาจากนักวิชาการต่าง ๆ ที่ได้ให้ความหมายเอาไว้อย่างหลากหลายดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนไว้ดังนี้ เรียน หมายถึง เข้ารับ ความรู้จากผู้เรียน รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ หรือความชำนาญ เช่น เรียน หนังสือ เรียนวิชาความรู้ ฝึกให้เกิดความรู้ความเข้าใจจนเป็นหรือมีความชำนาญ ส่วนคำว่า สอน หมายถึง บอกวิชาความรู้ เช่น ครูสอนหนังสือนักเรียน, แสดงให้เข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็น เป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้รู้ตัวชั่ว เป็นต้น เช่น สอนให้แม่ไม้มวยไทย สอนเย็บปักถักร้อย เป็นต้น^๑

สวัสดิ์ สายประสิทธิ์ มงคล ลำอางและสมบุรณ์ วัฒนวรพงศ์ ได้กล่าวว่า การเรียน หมายถึง กระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้เกิดผลของการเรียนรู้ในด้านการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ส่วนการสอน หมายถึง ความพยายามของบุคคลๆ หนึ่งหรือหลายๆ คนเพื่อให้เกิด การเรียนรู้^๒

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนาน มีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๖๘, ๑๑๔๗.

^๒สวัสดิ์ สายประสิทธิ์, มงคล ลำอาง และสมบุรณ์ วัฒนวรพงศ์, คู่มือสอบและปฏิบัติราชการ ตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าการประถมศึกษา อำเภอ/กิ่งอำเภอ ผู้อำนวยการ ประถมศึกษาจังหวัดและผู้ช่วยฯทุกตำแหน่ง, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสัมพันธ์กราฟิฟิการ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๕๔.

บุญชม ศรีสะอาด ได้กล่าวว่า การเรียนต้องอาศัยการสอนซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ส่วนการสอน หมายถึง การจัดดำเนินการของผู้สอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยผู้เรียนจะต้องทำกิจกรรมด้วยตนเอง”

ลออ การุณวณิช และคณะ ได้ให้ความหมายของคำว่า การเรียนการสอน หมายถึง การสอนซึ่งมีความหมายแคบอยู่เพียงเฉพาะการให้ความรู้แก่นักเรียน การสอนจึงหมายความว่าเพียงแค่งานที่ครูกระทำให้นักเรียนได้ความรู้แต่เพียงภายในห้องเรียนเท่านั้น ปัจจุบันการสอนมีความหมายกว้างออกไปตามหลักปรัชญาการศึกษาที่ยึดถือ^๔

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า การเรียนการสอน มีความหมายกว้างกว่าการสอนโดยทั่วไป ดังนั้นจึงหมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนด้วย เช่น การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างสอน การทดสอบ เป็นต้น^๕

ทิสนา แคมมณี ได้ให้ความหมายของคำว่า การเรียนการสอน หมายถึง การสอนโดยคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความหมายของการสอนเปลี่ยนแปลงไปจากการถ่ายทอดความรู้ มาเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งต้องอาศัยวิธีการที่หลากหลาย^๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ได้ให้ความหมายของคำว่า การเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จำต้องเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้^๗

สรุปได้ว่า การเรียนการสอน มีความหมายกว้างกว่าในอดีต เพราะหมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสบการณ์ และมักจะใช้ควบคู่กับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ได้อยู่แต่ภายในห้องเรียนเท่านั้น

^๓บุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๑ – ๒.

^๔ลออ การุณวณิช และคณะ, วิธีสอนทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓.

^๕ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๖), หน้า ๕๓.

^๖ทิสนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

^๗มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, เอกสารการสอนชุดวิทยาการการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐๗.

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมเอกสาร นำมาวิเคราะห์และประมวลพร้อมทั้งได้นำแนวคิดของนักวิชาการบางท่านมานำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

ทิตินา แชมมณี ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนไว้ว่า การสอน มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย เริ่มตั้งแต่การคิดถึงการสอนในฐานะที่เป็นศิลปะ และเป็นศาสตร์ และค่อย ๆ มีวิวัฒนาการจากการสอนที่ไม่เป็นรูปแบบจนกลายมาเป็นการสอนที่มีรูปแบบหรือแบบแผน โดยเริ่มตั้งแต่การใช้วิธีการครอบงำความคิดของผู้เรียน ต่อมาเปลี่ยนไปเป็นการพรัสอนความคิด ความเชื่อ ชักจูง โน้มน้าวให้ผู้เรียนคล้อยตาม ต่อไปจึงเริ่มมีการสอนซึ่งเน้นบทบาทของครู แล้วจึงก้าวเข้าสู่การสอนอย่างมีแบบแผนโดยใช้หลักวิชาจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยมากขึ้น แต่ยังมีครูยึดครูเป็นศูนย์กลาง หลังจากนั้นจุดเน้นได้เริ่มเปลี่ยนจากครูไปเป็นผู้เรียน คำว่าสอนจึงเปลี่ยนไปเป็น การเรียนการสอน ซึ่งเน้นบทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ และครอบคลุมการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น^๕

สตั้มพ์ (Stumpf, S.E.) อ่างใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนจะต้องให้ความสำคัญกับการให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความหมาย และสาระสำคัญของชีวิตด้วยตนเอง มีเสรีภาพในการเลือก ในการตัดสินใจ และรับผิดชอบต่อการเรียนการสอนของตนเอง เนื้อหาของหลักสูตรจะต้องมุ่งไปที่ที่จะช่วยให้เด็กนักเรียนมีความเข้าใจตนเอง และเป็นตัวของตัวเอง เช่น ศิลปะ ปรัชญา การเขียน เป็นต้น และเน้นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนานักเรียนเป็นรายบุคคล^๖

พระราชวรมนี ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนว่า ควรจะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้มนุษย์แสวงหาจุดหมายให้แก่ชีวิต ว่า ชีวิตควรอยู่เพื่ออะไรและอย่างไร นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รู้ว่าจุดหมายของชีวิตคืออะไร หรือชีวิตเกิดมาเพื่ออะไร เพราะชีวิตเองก็ไม่ว่าตัวเองเกิดมาเพื่ออะไร คือ ชีวิตไม่มีจุดหมายในการเกิดนั่นเอง

^๕ทิตินา แชมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), หน้า ๕.

^๖อ่างใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : อลิอัน เพรส, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

หรืออีกนัยหนึ่ง จุดหมายของชีวิตไม่ใช่สิ่งที่มีติดมากับชีวิต แต่เป็นสิ่งที่เราควรกำหนดให้แก่ชีวิต และการศึกษาที่ควรจะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จุดหมายของชีวิต^{๑๐}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้นำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ดำรัสเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้บรรลุจุดหมายของการศึกษา การจัดการเรียนการสอนจึงควรมุ่งในด้านวิชาการโดยการต่อยอดความรู้ควบคู่ไปกับการฝึกฝนขัดเกลาทางความคิด ความประพฤติกุศลธรรม โดยให้มีความเข้าใจในหลักเหตุผล มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบและตัดสินใจในทางที่ถูกต้องเป็นธรรม และควรให้มีการเรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป โดยเน้นการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสังคมไทย^{๑๑}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน ไว้ว่า การเรียนการสอนเป็นหน้าที่หลักของครูผู้สอน ไม่ว่าจะเป็นการสอนในระดับใดหรือวิชาใดก็ตาม ครูที่มีความสามารถในการสอนก่อนดำเนินการสอน ควรศึกษาจุดหมายของการเรียนการสอนของนักเรียนว่า จะเรียนอย่างไรจะสอนอย่างไร และจะเลือกวิธีการสอนแบบไหน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๒ กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ผู้สอน ครู และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน^{๑๒}

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๕ ไว้ว่า สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้น การฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการ

^{๑๐}พระราชวรมนี, **ปรัชญาการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับแก้ไขปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : โกลด์คัมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๒๗.

^{๑๑}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **จอมปราชญ์นักการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมีเดีย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘.

^{๑๒}วัฒนาพร ระงับทุกข์, **แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**, (กรุงเทพมหานคร : เอล ที เพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐ – ๓๑.

อ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลุกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้^{๑๓}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน ต้องจัดให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ ฝึกกระบวนการคิด ฝึกกระบวนการจัดการ รู้จักการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงสถานการณ์เฉพาะหน้า มีการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา และป้องกันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรอบรู้ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

๒.๑.๓ ทฤษฎีการจัดการเรียนการสอน

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะได้ประมวลทฤษฎีการจัดการเรียนการสอนมานำเสนอ เพื่อที่จะให้เห็นภาพรวม หรือสาระสำคัญของทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่สำคัญ ๆ ที่ได้รับการพัฒนามาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ข้อมูลชุดนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการออกแบบการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งทฤษฎีการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยประมวลมามีดังนี้

การ์ดเนอร์ (Gardner) อ้างใน พระปรีชา ปริชาโน เป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) แนวคิดของเขาได้กลายมาเป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน Gardner ได้นำเสนอแนวทางในการทำทฤษฎีพหุปัญญามาปรับใช้ในการเรียนการสอน ดังนี้^{๑๔}

๑) ผู้เรียนแต่ละคนมีเชาวน์ปัญญาในแต่ละไม่เหมือนกัน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถส่งเสริมเชาวน์ปัญญาหลาย ๆ ด้าน ไม่มุ่งพัฒนาเชาวน์ปัญญาเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการของสติปัญญาหลาย ๆ ด้าน ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสนั้นจะพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน ทั้งช่วยส่งเสริมอัจฉริยภาพของผู้เรียนไปในตัวด้วย

^{๑๓}กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๕, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๕), หน้า ๓.

^{๑๔}อ้างใน พระปรีชา ปริชาโน, “การศึกษาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษากรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓.

๒) ผู้เรียนมีระดับพัฒนาการในเขาวนปัญญาแต่ละด้านไม่เท่ากัน จำเป็นที่จะต้องจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการในแต่ละด้านของผู้เรียน เช่น เด็กที่มีเขาวนปัญญาด้านดนตรีสูง ต่างจากเด็กคนอื่น ๆ เป็นต้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรต้องแตกต่างไปจากเด็กที่มีขั้นพัฒนาการในด้านนั้นต่ำกว่า

๓) นักเรียนแต่ละคนมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป การสอนควรเน้นการส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ของผู้เรียน ผู้สอนควรสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนค้นหาเอกลักษณ์ของตน สร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน และเคารพในเอกลักษณ์ของผู้อื่น

๔) ระบบการวัดและประเมินผล ควรมีการประเมินหลาย ๆ ด้าน และในแต่ละด้านควรเป็นการประเมินในสภาพการณ์ของปัญหาที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยอุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับเขาวนปัญญาด้านนั้น ๆ

เพียร์เจท์ (Piaget) อ้างใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็ก พบว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา เป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นพัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็กให้ข้ามจากพัฒนาการขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง เพราะจะทำให้เกิดผลเสียต่อเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงเด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนได้ดังนี้^{๔๕}

๑) ควรจัดการเรียนการสอนที่คำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และจัดประสบการณ์ให้เด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรที่จะบังคับให้เด็กเรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อม หรือยากเกินพัฒนาการตามวัยของตน เพราะจะทำให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีขึ้นได้

๒) การจัดการเรียนการสอนควรให้ความสนใจ และสังเกตเด็กอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของเด็ก

๓) ในการจัดการเรียนการสอนเด็กเล็ก ๆ เด็กจะรับรู้ส่วนรวมได้ดีกว่าส่วนย่อย ดังนั้นผู้สอนควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

๔) ในการสอนสิ่งใดให้กับเด็ก ควรเริ่มจากสิ่งที่เด็กคุ้นเคย หรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ท่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า ซึ่งจะช่วยให้เด็กซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กไปด้วย

^{๔๕}อ้างใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : อลิอัน เพรส, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

๕) การจัดการเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ๆ ช่วยให้เด็กดูดซึมข้อมูล อันเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

มาสโลว์ (Maslow) อ้างใน พระมหาทองดี ปญญาวิโร ได้นำเสนอทฤษฎีความต้องการที่นำมาประยุกต์เข้ากับการจัดการเรียนการสอน ได้ดังนี้^{๑๖}

๑) การจัดการเรียนการสอนจะต้องเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นการแสดงออกของความต้องการของบุคคล

๒) การจัดการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่เขาต้องการเสียก่อน

๓) การจัดการเรียนการสอนในส่วนของกระบวนการสอน ถ้าหากผู้สอนสามารถหาได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใด ขึ้นใด ผู้สอนสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๔) การจัดการเรียนการสอนหากช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสราภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง

ทิสนา แคมมณี ได้นำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้พระราชทานไว้เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔ มีใจความว่า

“...ลักษณะของการศึกษา หรือการเรียนรู้นั้นมีอยู่ ๑ ลักษณะ ได้แก่ เรียนรู้ตามความคิดของผู้เรียนอย่างหนึ่ง เรียนรู้ด้วยการขบคิดพิจารณาของตนเองให้เหตุผลอย่างหนึ่ง กับเรียนรู้จากการปฏิบัติฝึกฝนจนประจักษ์ผล และเกิดความคล่องแคล่วชำนาญอีกอย่างหนึ่ง การเรียนรู้ทั้งสามลักษณะนี้ จำเป็นต้องกระทำไปด้วยกันให้สอดคล้อง และอุดหนุนให้ส่งเสริมกัน จึงจะช่วยให้เกิดความรู้จริง พร้อมทั้งความสามารถที่จะนำมาใช้ทำการต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพได้...”

^{๑๖}อ้างใน พระมหาทองดี ปญญาวิโร (กันทวงศ์), “ความพึงพอใจการสอนของครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามทรรศนะของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดเทพศิลา เขตบางกะปิ สังกัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒ – ๒๓.

จะเห็นได้ว่า พระราชดำรัสข้างต้น สะท้อนให้เห็นแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ และสาระของการศึกษาว่า ควรประกอบด้วยองค์ ๓ คือ ความรู้ ความคิด และความประพฤติ ในการจัดการเรียนการสอนนั้นมีเป้าหมายของการศึกษาความรู้ทุกอย่างเพื่อให้เกิดปัญญา ซึ่งต้องอาศัยการนำความทั้งหมดมาคิดพิจารณาใคร่ครวญ ให้เกิดเป็นความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ชัดเจน แม่นยำ และฝึกฝนนำความรู้ความเข้าใจนั้นไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในสถานการณ์ต่าง ๆ^{๑๓}

ประเวศ วะสี ศ.นพ. ได้นำเสนอถึงหลักในการจัดการเรียนการสอนของไทยว่า การศึกษาที่ดีควรจะสร้างคนให้ฉลาด เป็นคนดีและมีความสุข กระบวนการเรียนรู้ควรเน้นที่การช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีเรียน และสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยได้นำเสนอวิธีการเรียนการสอนที่ปรับมาจากแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญญา ๓ อัน ได้แก่ สุตมยปัญญา (ปัญญาที่ได้มาจากการรับฟัง) จินตามยปัญญา (ปัญญาอันได้มาจากการคิด) และภาวนามยปัญญา (ปัญญาอันได้มาจากการภาวนา) ปรับมาใช้ในการเรียนการสอนได้ดังนี้^{๑๔}

๑) การเรียนการสอน จะต้องเป็นการจัดการศึกษาที่มาจากการสัมผัสความจริง ได้แก่ ความจริงทางธรรมชาติ ความจริงทางสังคม วัฒนธรรม ความจริงโดยการทำงานและกิจกรรม ความจริงที่เป็นสุนทรียะ และความจริงทางข้อมูลข่าวสาร

๒) การเรียนการสอน จะต้องเป็นการศึกษาจากการคิด การคิดเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์และต่อเนื่องจากการศึกษาโดยสัมผัสความจริง ประกอบ การฝึกสังเกต การฝึกบันทึก การฝึกการนำเสนอต่อที่ประชุม และการฝึกการฟัง เป็นต้น

๓) การเรียนการสอน จะต้องเป็นการศึกษาจากการเจริญสติ เป็นวิธีการทางปัญญา ที่จะช่วยให้การสัมผัสความจริง และการคิดมีความตรงและคมชัดมากขึ้น ทำให้เอาปัญญามาใช้ได้ทัน ช่วยป้องกันความผิดพลาด และสกัดกั้นความไม่ดีงามไม่ให้เข้ามาสู่ตัว ทั้งยังเป็นเครื่องรักษาสุขภาพได้อย่างดีอีกด้วย

^{๑๓} ทัศนา แจมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), หน้า ๑๗๑ – ๑๗๓.

^{๑๔} ประเวศ วะสี ศ.นพ., กระบวนการทางปัญญา, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ และสำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๖ – ๒๘.

รุ่ง แก้วแดง ดร. ได้นำเสนอถึงหลักในการจัดการเรียนการสอนโดยกล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนประกอบด้วยกระบวนการหลัก ๒ กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้กับกระบวนการสอน ซึ่งกระบวนการสอนจะต้องเป็นไปเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ท่านได้วิเคราะห์และนำเสนอหลักการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้^{๑๕}

๑) การจัดการเรียนการสอนจะต้องให้ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนสภาพจากห้องสอนให้เป็นห้องเรียน และห้องเรียนเป็นโรงเรียน

๒) การจัดการเรียนการสอนโดยครูเปลี่ยนบทบาทของตนจากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นการสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวก ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสร้างความรู้ด้วยตนเอง

๓) การจัดการเรียนการสอน จะต้องปรับการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนให้มีลักษณะบูรณาการมากขึ้น เปลี่ยนจากการเรียนรายวิชาเป็นการเรียนแบบองค์รวม เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้แบบองค์รวมที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของตนได้

๔) การจัดการเรียนการสอน จะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ตามความสนใจมากขึ้น มีความสุข สนุกกับการศึกษาเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

๕) การจัดการเรียนการสอน จะต้องให้ผู้สอนฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๖) การจัดการเรียนการสอน ผู้สอนควรเปิดโอกาส และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนแบบใหม่เป็นการเรียนตลอดเวลา เป็นการเรียนตามความพร้อม ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทุกเวลา เรียนที่ไหนก็ได้ และสอบที่ไหน เมื่อไหร่ก็ได้เช่น

สรุปได้ว่า ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีของโลก และโดยเฉพาะประเทศตะวันตก รวมทั้งการที่นักศึกษาของไทยได้มีโอกาสไปศึกษาต่างประเทศเหล่านั้น ทำให้ได้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนของไทย ทั้งที่เป็นการนำเอาทฤษฎีของตะวันตกมาประยุกต์ใช้โดยตรง หรือแม้แต่การนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เป็นทฤษฎีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งนับว่าเป็นคุณอนันต์ต่อวงการศึกษานี้ของไทย

^{๑๕} รุ่ง แก้วแดง ดร., ปฏิวัติการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๐ – ๑๑๕.

๒.๑.๔ หลักการจัดการเรียนการสอน

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ที่นักการศึกษาของไทยได้นำเสนอเอาไว้ อย่างหลากหลายแนวคิด เมื่อได้ทำการรวบรวมแล้ว สามารถประมวลมานำเสนอให้ทราบถึง แนวทางของหลักในการจัดการเรียนการสอน ที่เข้ากับสถานศึกษา และผู้เรียนของประเทศไทยได้ เป็นอย่างดี ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทิตนา แคมมณี ได้นำเสนองานเขียนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็น ศูนย์กลางเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระ ข้อความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง รวมทั้งทักษะต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและเป็นที่เข้าใจของผู้เรียน ผู้สอนต้องมีการ วางแผนอย่างดีในการนำเสนอข้อมูลความรู้อย่างกระชับ ชัดเจน และนำเสนออย่างเหมาะสมกับ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และวัยของผู้เรียน การสอนแบบนี้ได้รับการนำไปใช้และพิสูจน์ทดสอบ แล้วว่ามีประสิทธิภาพจริง การจัดการเรียนการสอนแบบยึดครูเป็นศูนย์กลางมีหลักการดังต่อไปนี้^{๒๐}

๑) การจัดเนื้อหาสาระอย่างเหมาะสม เป็นไปตามลำดับขั้นตอน หรือลำดับมโนทัศน์จากขั้นที่เป็นพื้นฐาน ไปสู่ขั้นที่สูงซับซ้อนขึ้นจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาสาระนั้น ได้ดี

๒) การตรวจสอบพื้นฐานความรู้เดิมที่ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้ในการทำความเข้าใจ ความรู้ใหม่ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้สิ่งใหม่ จะช่วยให้เรียนรู้สิ่งใหม่ได้ดีและรวดเร็วขึ้น

๓) การนำเสนอเนื้อหาสาระอย่างกระชับ ชัดเจน โดยมีตัวอย่างประกอบรวมทั้ง การให้ผู้เรียนซักถาม จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เร็ว

๔) การฝึกปฏิบัติใช้ความรู้หรือทักษะที่เรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็น การฝึกปฏิบัติช่วยให้ ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ข้อมูลหรือทักษะ ที่รู้การกระทำ และช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในข้อความรู้นั้นลึกซึ้ง

๕) การได้รับข้อมูลป้อนกลับ หรือทราบผลของการปฏิบัติของตนเอง จะช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถปรับปรุงการปฏิบัติของตนให้อยู่ในระดับที่ต้องการ

๖) การฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ช่วยให้เกิดทักษะความชำนาญ

^{๒๐}ทิตนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), หน้า ๑๑๓ – ๑๑๔.

วรภัทร์ ภูเจริญ ดร. ได้นำเสนอเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า การจัดการเรียนการสอนที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียน และประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัว และได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงที่เป็นไปอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ เพราะพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๒๑}

- ๑) การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางกาย
- ๒) การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางสติปัญญา
- ๓) การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางอารมณ์
- ๔) การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางสังคม

วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนอีกรูปแบบหนึ่งคือ การเรียนการสอนที่ไม่มีครู เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้เทคโนโลยีที่พัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็วให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน มีหลักการดังนี้^{๒๒}

- ๑) วิเคราะห์เนื้อหา และจัดแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นส่วนย่อย ๆ ที่มีความต่อเนื่องเป็นลำดับขั้น และนำเสนอทีละขั้นไม่กระโดดข้ามขั้นจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระนั้นได้ดี
- ๒) การให้ผู้เรียนมีโอกาสดูตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ต่อไป และสามารถแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองได้
- ๓) การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถของตน จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน
- ๔) การให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนใส่ใจต่อการเรียนรู้ และเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบและควบคุมกำกับการเรียนรู้ของตน

^{๒๑}วรภัทร์ ภูเจริญ ดร., **Productivity** วิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖.

^{๒๒}วิจารณ์ พานิช, **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๗ – ๒๘.

ธน ฤทธิกุล ได้กล่าวว่า หลักในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีมีดังต่อไปนี้^{๒๓}

๑) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

๒) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่างกัน ประสบการณ์ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

๓) การเรียนรู้ที่ดี ต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำ และสามารถใช้การเรียนรู้นั้นเป็นประโยชน์ได้ การเรียนที่ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี

๔) การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการได้

๕) การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้รับการยอมรับนับถือในการเป็นเอกัตบุคคล ได้เรียนรู้ด้วยวิธีที่เหมาะสมกับความสามารถ ได้เรียนสิ่งที่สนใจ ต้องการหรือมีประโยชน์ได้ปฏิบัติตามได้ปฏิบัติตามกระบวนการเพื่อการเรียนรู้ได้รับการเอาใจใส่ประเมิน ช่วยเหลือเป็นรายบุคคลให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ และสำเร็จตามอัตภาพ การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ควรพัฒนาให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ เช่น กระบวนการกลุ่ม ทักษะกระบวนการ ๕ ขั้น เป็นต้น หลักในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางควรมีลักษณะดังต่อไปนี้^{๒๔}

๑) ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้โดยเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ทำความเข้าใจ สร้างความหมายของสาระของความรู้ให้แก่ตนเอง และได้เรียนรู้จากกันและกัน

๒) ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน และได้เรียนรู้จากกันและกันได้ แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กัน

๓) ช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด

^{๒๓}ธน ฤทธิกุล, การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : ธีรการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๒๔}วัฒนาพร ระงับทุกข์, แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, หน้า ๔๕.

๔) ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน

๕) ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

สรุปได้ว่า หลักการและแนวคิดในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันจะเน้นไปที่การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะยึดครูเป็นศูนย์กลางไม่ได้ ความจริงแล้วผู้สอนควรที่จะเลือกหลักการ และวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาสาระ และวัตถุประสงค์ของเนื้อหาการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนแบบใด ในขณะที่ในอนาคตรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนจะมีแนวโน้มที่จะยึดหลักการสอนโดยไม่มีครูเพิ่มมากขึ้น เพราะเป็นการมุ่งให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จเป็นรายบุคคลนั่นเอง

๒.๑.๕ องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโดยต้องอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน เพราะทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการสอนล้วนมีส่วนส่งเสริมให้การสอนประสบผลสำเร็จได้ มีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทรรศนะที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้รวบรวมและประมวลมานำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย เนื้อหาวิชา ทักษะกระบวนการ และการประเมินผล ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ๆ ได้แก่ การเตรียมการสอน วัตถุประสงค์ของรายวิชา เอกสารประกอบการสอน ความสามารถในการสอน การจัดกิจกรรมการสอน การใช้สื่อการสอน และการประเมินผล^{๒๕}

สมคิด สร้อยน้ำ ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า จะต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้^{๒๖}

๑) ครูหรือผู้สอน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสอน เพราะจะทำให้การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การเตรียมการสอนของครูหรือผู้สอนจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คุณภาพของผู้เรียนนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพในการสอนของครูหรือผู้สอนโดยตรง

^{๒๕} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔.

^{๒๖} สมคิด สร้อยน้ำ, หลักการสอน, (อุดรธานี: สถาบันราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๔๒), หน้า ๔ – ๕.

๒) นักเรียนหรือผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสอน และจะขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากไม่มีผู้เรียนการเรียนการสอนจะไม่เกิดขึ้น ครูจำเป็นจะต้องรู้จักผู้เรียนก่อนและองค์ประกอบที่เกี่ยวกับผู้เรียน

๓) หลักสูตรประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทาง ที่เป็นสำคัญของหลักสูตร ได้แก่ จุดประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน การวัดผลและประเมินผล

๔) วิธีสอน วิธีการที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งใช้เทคนิคการสอน เนื้อหาวิชาและสื่อการสอน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของการสอนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้น ผู้สอนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอนแบบต่าง ๆ

๕) สื่อการสอน จัดว่าเป็นองค์ประกอบของการเรียนการสอน เป็นตัวกลางที่ช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามจุดประสงค์ของการสอนได้อย่างรวดเร็วขึ้น ปัจจุบันสื่อการสอน หมายถึง วัตถุ สิ่งของ บุคคล ตลอดจนเทคนิคและวิธีการ

๖) การประเมินผล การเรียนการสอนจะบรรลุจุดประสงค์ของการสอนหรือไม่ นั้น ผู้สอนสามารถทราบได้จากการประเมินผล ซึ่งการประเมินผลจะต้องประเมินผลทั้งผู้เรียนและระบบการสอนของครูว่าเป็นอย่างไร มีข้อบกพร่องอย่างไร เพื่อที่จะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

พันทิพา อุทัยสุข ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่ามี ๓ ขั้นตอน คือ^{๒๗}

๑) ขั้นการเตรียมการสอน เป็นการวางแผนการสอน ออกแบบกิจกรรมการสอน กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอน

๒) ขั้นการดำเนินการเรียนการสอน เป็นการปฏิบัติการตามแผนการสอนที่วางไว้

๓) ขั้นการประเมิน เป็นขั้นตอนสุดท้ายเพื่อทราบว่านักเรียนมีพฤติกรรมเกิดการเรียนรู้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับนักวิชาการ และนักการศึกษาที่ผู้วิจัยกล่าวแล้วในข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งเป็นสาระสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

^{๒๗} พันทิพา อุทัยสุข, ระบบการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้อย่างดี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๑.

- ๑) ด้านหลักสูตรสาระการเรียนรู้
- ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน
- ๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน
- ๔) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- ๕) ด้านการวัดและประเมินผล

ซึ่งองค์ประกอบทั้ง ๕ ด้านนั้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังได้นำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

(๑) หลักสูตรการเรียนการสอน

ความหมายของหลักสูตร

ทาบา (Taba) อ้างใน ทิศนา ขัมมณี ได้ให้ความหมาย หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์ และจุดหมายเหตุเฉพาะ การเลือก และการจัดเนื้อหาวิธีการเรียนการสอน และการประเมินผล^{๒๘}

วิลเลอร์ (Wheeler) อ้างใน พระปรีชา ปรีชาโน ได้ให้ความหมายของคำว่า ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน หมายถึง มวลประสบการณ์ การเรียนรู้ซึ่งโรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน^{๒๙}

ชาติร์ ตำราญ ได้ให้ความหมายของคำว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์แห่งชีวิตวิถีชีวิตในชุมชนทุกชุมชนล้วนแล้วแต่เป็นหลักสูตร ถ้าหากครูสามารถหยิบจนวนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนอย่างเป็นระบบ โดยมีทั้งเรื่องราวการสอน กิจกรรมและเป้าหมายที่ชัดเจน มวลประสบการณ์ทั้งหมดนั้นต้องหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว ทั้งนี้ต้องสอดแทรกคุณธรรม และจริยธรรมด้วย^{๓๐}

^{๒๘}อ้างใน ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗.

^{๒๙}อ้างใน พระปรีชา ปรีชาโน, “การศึกษาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษากรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, หน้า ๒๗.

^{๓๐}ชาติร์ ตำราญ, จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษาเล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

สาลี รักสิทธิ ได้ให้ความหมายของคำว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ หรือ กิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้เรียนทั้งใน และนอกห้องเรียนอันจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในด้านความรู้ ความคิด เจตคติ และการปฏิบัติในทิศทางอันพึงประสงค์^{๓๑}

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า หลักสูตร ว่ามีความหมาย ๕ ประการ โดยใช้คำว่า “SOPEA” มาจากควาหมายของหลักสูตรแต่ละลักษณะในภาษาอังกฤษ เพื่อง่ายต่อการจดจำดังนี้^{๓๒}

- ๑) หลักสูตร หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน
- ๒) หลักสูตร หมายถึง จุดหมายของผู้เรียนพึงบรรลุ
- ๓) หลักสูตร หมายถึง แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่นักเรียน
- ๔) หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน
- ๕) หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง การจัดมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดให้กับผู้เรียน โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ ผู้เรียนที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด เจตคติ ความเชื่อ ไปในทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควร รวมถึงมีการจัดทำไว้อย่างเป็นระบบตามที่กำหนดไว้เป็นเอกสาร เพื่อเป็นแบบแผนในการเรียนการสอน

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกช่วงชั้น เพราะเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครู-อาจารย์ ผู้เรียน รวมถึงผู้ปกครองที่จะต้องร่วมกันวางโครงสร้างของหลักสูตร มีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ มีการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการวัดผลและประเมินผล ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียน ผู้วิจัยได้ประมวลเอกสารจากนักศึกษามานำเสนอดังนี้

^{๓๑}สาลี รักสิทธิ, การศึกษาไทย, วารสารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ฉบับที่ ๒๖ ปีที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^{๓๒}ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : อลินเพรส, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

ศูนย์ ภูพันธ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้^{๓๓}

- ๑) หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอมพลเมืองของประเทศให้มีคุณภาพ
- ๒) หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา
- ๓) หลักสูตรเป็นโครงการ และแนวทางในการให้การศึกษา
- ๔) ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวทางในการปฏิบัติแก่ครู-อาจารย์ผู้สอน
- ๕) หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงาน และพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- ๖) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่า ผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใด บางทีจะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง
- ๗) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า เนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมที่ตนอาศัยอยู่
- ๘) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น และผาสุกเป็นอย่างไร
- ๙) หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นเช่นไร
- ๑๐) หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคมได้เป็นอย่างดี รู้จักการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และต่อชาติบ้านเมือง

ประเสริฐ ธรรมโวหาร ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้^{๓๔}

- ๑) เป็นเอกสารของทางราชการ หรือเป็นบัญญัติของรัฐบาลเพื่อให้บุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน ดังนั้น หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนคำสั่งหรือข้อบังคับของทางราชการชนิดหนึ่ง
- ๒) เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการที่จะจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาของรัฐบาลให้แก่สถานศึกษา

^{๓๓}ศูนย์ ภูพันธ์, แนวคิดพื้นฐานการสร้าง และการพัฒนาหลักสูตร, (เชียงใหม่ : เดอะ นอร์เวล เจ็น เดอร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗.

^{๓๔}ประเสริฐ ธรรมโวหาร, หลักสูตรและแบบเรียนประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๕๑), หน้า ๔.

๓) เป็นแผนการดำเนินงานของนักบริหารการศึกษาที่จะต้องอำนวยความสะดวก และติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล

๔) เป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือเครื่องชี้ทางในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน เพราะหลักสูตรจะเสนอแนะจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล การเรียนการสอนซึ่งครูผู้สอนควรจะปฏิบัติตามอย่างจริงจัง

๕) เป็นเครื่องมือของรัฐในอันที่จะพัฒนากำลังคน ซึ่งจะเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ตามแผนของรัฐบาล

๖) เป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพราะถ้าประเทศชาติเรามีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ ก็จะได้บุคลากรที่มีคุณภาพที่เท่าเทียมประเทศอื่น ๆ ในโลก

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า การที่จะทราบว่าการศึกษาระดับต่าง ๆ จะดีหรือไม่ดี สามารถศึกษาได้จากหลักสูตรการศึกษาในระดับนั้น ๆ ของประเทศ เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการปรับจุดมุ่งหมาย และนโยบายการศึกษาของชาติ เป็นเครื่องชี้ในการจัดความรู้ และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาและเป็นเครื่องชี้วัดถึงความเจริญของชาติ ประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ ประชาชนในประเทศนั้นย่อมมีความรู้ มีคุณภาพ และศักยภาพในการพัฒนาประเทศให้สูงสุด^{๓๕}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของหลักสูตร คือ หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับพัฒนากำลังคน เพราะคนคือทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ ประชากรชาติใดที่มีการศึกษาสูง และมีประสิทธิภาพ บุคลากรเหล่านั้นก็จะนำความรู้มาพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว โดยการฝึกอบรมตั้งแต่ยังเป็นเยาวชน เมื่อเติบโตขึ้นจะได้เป็นกำลังของประเทศในการพัฒนาต่อไป

องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรนับว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรนั้นสมบูรณ์ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรไปพร้อม ๆ กัน สำหรับองค์ประกอบของหลักสูตร มีนักการศึกษาได้ให้ทัศนะไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

^{๓๕}ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ อลิอันเพลส, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑.

นภา เพ็ชรสม ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้^{๓๖}

๑) ในแง่ของการนำไปใช้ คือ การพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตรตั้งแต่พื้นฐานในการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตร ซึ่งได้แก่ พื้นฐานของสังคม พื้นฐานของปรัชญาการศึกษา พัฒนาการของผู้เรียน เป็นต้น จนกระทั่งกลายมาเป็นหลักสูตรแม่บท และจากหลักสูตรแม่บทยังมีเอกสาร และวัสดุประกอบหลักสูตร แผนการสอนประจำบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียน ตลอดจนการวัดผล และประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เป็นการพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตรในแง่ของการนำหลักสูตรไปใช้ เริ่มตั้งแต่พื้นฐานการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตร จนกระทั่งการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งรวมกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนวัสดุ และเอกสารประกอบหลักสูตรทั้งมีการประเมินหลักสูตรว่า มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

๒) กระบวนการเรียนการสอน คือ การจัดกิจกรรม และประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในส่วนของกระบวนการเรียนการสอน คือ การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ครูผู้สอนจึงมีส่วนร่วมสำคัญที่สุดที่จะทำให้หลักสูตรบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียน และจุดเน้นสำคัญในหลักสูตร ครูผู้สอนจึงควรมียุทธวิธีในการดำเนินงานเพื่อให้ได้ผล เช่น พยายามคิดค้นคว้าศึกษาหาวิธีการต่าง ๆ และวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ทาบ (Taba) อ้างใน ทิศนา ขัมมณี ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า โดยทั่วไปหลักสูตรมักประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ วัตถุประสงค์ เนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล^{๓๗}

ธีราร บัวศรี ได้อธิบายถึง องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร ดังนี้^{๓๘}

๑) เป้าประสงค์ และนโยบายการศึกษา คือ สิ่งที่ต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา

๒) จุดหมายของหลักสูตร คือ ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว

^{๓๖}นภา เพ็ชรสม, หลักสูตรและการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : วงเดือนการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓.

^{๓๗}อ้างใน ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗.

^{๓๘}ธีราร บัวศรี, ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ธนรัชการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๘ – ๙.

๓) รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์

๔) จุดประสงค์ของวิชา คือ ผลที่ต้องการเกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว

๕) เนื้อหา คือ สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทักษะ และความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

๖) จุดประสงค์ของการเรียนรู้ คือ สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้มีทักษะและความสามารถหลังจากที่ได้เรียนเนื้อหาที่กำหนดไว้

๗) วัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน คือ เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา และอื่น ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพ และประสิทธิภาพการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตร คือ การกำหนดนโยบายของกระบวนการเรียนการสอนที่จะนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้สามารถสร้างแบบจำลองในการจัดทำหลักสูตรที่มีการสอนที่ตรงตามความต้องการของสถานศึกษา และสามารถที่จะพัฒนาผู้เรียนไปสู่การเป็นบุคคลากรที่มีคุณภาพในอนาคตเพื่อการพัฒนาประเทศให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พื้นฐานการจัดทำหลักสูตร

การจัดทำหลักสูตรที่สร้างขึ้นให้มีความสมบูรณ์ สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล และสังคมได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยในหลาย ๆ ด้าน นำมาพิจารณาประกอบในการจัดทำหลักสูตร โดยมีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

ทาบ (Taba) อ้างใน ทิศนา ขัมมณี ได้กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตรว่ามีดังต่อไปนี้^{๓๕}

- ๑) สังคม และวัฒนธรรม
- ๒) ผู้เรียน และกระบวนการเรียนการสอน
- ๓) ธรรมชาติของความรู้

^{๓๕}อ้างใน ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗.

เทเลอร์ (Tyler) อ้างใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ กล่าวถึงสิ่งที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตร มีดังนี้^{๔๐}

- ๑) ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ได้แก่ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน
- ๒) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชีวิตภายนอกโรงเรียน
- ๓) ข้อมูลที่ได้จากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ
- ๔) ข้อมูลทางด้านปรัชญา
- ๕) ข้อมูลทางด้านจิตวิทยาการเรียนการสอน

สูนีย์ ภูพันธ์ ได้กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตรไว้ดังนี้^{๔๑}

- ๑) ช่วยให้เห็นภาพรวมว่า ในการจัดทำหลักสูตร จำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง และสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมีอิทธิพลต่อหลักสูตรอย่างไร
- ๒) ช่วยให้อาจกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม เช่น การทำจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และการกำหนดเนื้อหาวิชา
- ๓) ช่วยให้อาจกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ
- ๔) ช่วยเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในการออกแบบ และพัฒนาหลักสูตรอันจะส่งผลให้การดำเนินการในอนาคตประสบผลดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า พื้นฐานของการจัดทำหลักสูตร คือ การรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สังคม ธรรมชาติ และจิตวิทยาในการเรียนการสอน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(๒) ด้านการเรียนการสอน

ความหมายของการเรียนการสอน

ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้นำเสนอถึงความหมายของการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้าใจถึงการเรียนการสอนก่อนที่จะศึกษาในส่วนอื่น ๆ ต่อไป

^{๔๐} ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ, หน้า ๔๔.

^{๔๑} สูนีย์ ภูพันธ์, แนวคิดพื้นฐานการสร้าง และการพัฒนาหลักสูตร, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ The knowledge Center, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘ – ๒๙.

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนไว้ดังนี้ เรียน หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้เรียน รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ หรือความชำนาญ เช่น เรียนหนังสือ เรียนวิชาความรู้ ฝึกให้เกิดความรู้ความเข้าใจจนเป็นหรือมีความชำนาญ ส่วนคำว่า สอน หมายถึง บอกวิชาความรู้ เช่น ครูสอนหนังสือนักเรียน, แสดงให้เข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้รู้ตัวชั่ว เป็นต้น เช่น สอนให้แม่ไม้มวยไทย สอนเย็บปักถักร้อย เป็นต้น^{๔๒}

สวัสดิ์ สายประสิทธิ์ มงคล ลำอางและสมบุรณ์ วัฒนวรพงศ์ ได้กล่าวว่า การเรียน หมายถึง กระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้เกิดผลของการเรียนรู้ในด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ส่วนการสอน หมายถึง ความพยายามของบุคคลๆ หนึ่งหรือหลายๆ คนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้^{๔๓}

ลออ การุณวนิช และคณะ ได้ให้ความหมายของคำว่า การเรียนการสอน หมายถึง การสอนซึ่งมีความหมายแคบอยู่เพียงเฉพาะการให้ความรู้แก่นักเรียน การสอนจึงหมายความว่าเพียงแค่งิจกรรมที่ครูกระทำให้นักเรียนได้ความรู้แต่เพียงภายในห้องเรียนเท่านั้น ปัจจุบันการสอนมีความหมายกว้างออกไปตามหลักปรัชญาการศึกษาที่ยึดถือ^{๔๔}

สรุปได้ว่า การเรียนการสอน มีความหมายกว้างกว่าในอดีต เพราะหมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสบการณ์ และมักจะใช้ควบคู่กับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ได้อยู่แต่ภายในห้องเรียนเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมเอกสาร นำมาวิเคราะห์และประมวลพร้อมทั้งได้นำแนวคิดของนักวิชาการบางท่านมานำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

^{๔๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๔๗.

^{๔๓}สวัสดิ์ สายประสิทธิ์, มงคล ลำอาง และสมบุรณ์ วัฒนวรพงศ์, คู่มือสอบและปฏิบัติราชการ ตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าการประถมศึกษา อำเภอ/กิ่งอำเภอ ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัดและผู้ช่วยฯทุกตำแหน่ง, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสัมพันธ์กราฟฟิคอาร์ต, ๒๕๔๕), หน้า ๕๕๔.

^{๔๔}ลออ การุณวนิช และคณะ, วิธีสอนทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓.

ทิตนา แชมมณี ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนไว้ว่า การสอน มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย เริ่มตั้งแต่การคิดถึงการสอนในฐานะที่เป็นศิลปะ และเป็นศาสตร์ และค่อย ๆ มีวิวัฒนาการจากการสอนที่ไม่เป็นรูปแบบจนกลายมาเป็นการสอนที่มีรูปแบบหรือแบบแผน โดยเริ่มตั้งแต่การใช้วิธีการครอบงำความคิดของผู้เรียน ต่อมาเปลี่ยนไปเป็นการพรัสอนความคิด ความเชื่อ ชักจูง โน้มน้าวให้ผู้เรียนคล้อยตาม ต่อไปจึงเริ่มมีการสอนซึ่งเน้นบทบาทของครู แล้วจึงก้าวเข้าสู่การสอนอย่างมีแบบแผนโดยใช้หลักวิชาจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยมากขึ้น แต่ยังมีการยึดครูเป็นศูนย์กลาง หลังจากนั้นจุดเน้นได้เริ่มเปลี่ยนจากครูไปเป็นผู้เรียน คำว่าสอนจึงเปลี่ยนไปเป็น การเรียนการสอน ซึ่งเน้นบทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ และครอบคลุมการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น^{๔๕}

พระราชวรมนิ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนว่า ควรจะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้มนุษย์แสวงหาจุดหมายให้แก่ชีวิต ว่า ชีวิตควรอยู่เพื่ออะไรและอย่างไร นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รู้ว่าจุดหมายของชีวิตคืออะไร หรือชีวิตเกิดมาเพื่ออะไร เพราะชีวิตเองก็ไม่รู้ว่าตัวเองเกิดมาเพื่ออะไร คือ ชีวิตไม่มีจุดหมายในการเกิดนั่นเอง หรืออีกนัยหนึ่ง จุดหมายของชีวิตไม่ใช่สิ่งที่มีติดมากับชีวิต แต่เป็นสิ่งที่เราควรกำหนดให้แก่ชีวิต และการศึกษา ก็ควรจะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จุดหมายของชีวิต^{๔๖}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน ไว้ว่า การเรียนการสอนเป็นหน้าที่หลักของครูผู้สอน ไม่ว่าจะเป็นการสอนในระดับใดหรือวิชาใดก็ตาม ครูที่มีความสามารถในการสอนก่อนดำเนินการสอน ควรศึกษาจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนของนักเรียนว่า จะเรียนอย่างไรจะสอนอย่างไร และจะเลือกวิธีการสอนแบบไหน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๒ กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ผู้สอน ครู และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้นำผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อ

^{๔๕}ทิตนา แชมมณี, ศาสตร์การสอน (องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

^{๔๖}พระราชวรมนิ, ปรัชญาการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับแก้ไขปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : โกลด์คัมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๒๗.

และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน^{๔๗}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน ต้องจัดให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ ฝึกกระบวนการคิด ฝึกกระบวนการจัดการ รู้จักการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงสถานการณ์เฉพาะหน้า มีการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา และป้องกันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรอบรู้ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมแห่งความเป็นคนไทย ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างสาระดังต่อไปนี้

๑) พัฒนาการของหลักสูตรการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มี “วิชาจริยฯ” เป็นครั้งแรกในหลักสูตรทุกชั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก เพื่อกล่อมเกลานิธิยาคอของกุลบุตรกุลธิดาในสมัยนั้น และได้ถือเป็นนโยบายให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกกับวิชานั้นมาตลอด จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ ซึ่งเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์อันเป็นประมุข ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร วิชาจริยฯก็มีส่วนต้องปรับปรุงตามไปด้วย โดยขยายออกไปเป็นหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เนื้อหาของวิชาศาสนาและจริยธรรมจะมีลักษณะเป็นจริยธรรมสากลมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของประชาชน อย่างไรก็ตามการปรับปรุงหลักสูตรในห้วงเวลาต่อมาก็หันกลับมาให้ความสำคัญโดยเพิ่มเนื้อหาสาระ ของศาสนาจริยธรรมนี้ขึ้นอีก เนื่องจากเยาวชนมีปัญหาด้านศีลธรรมมากขึ้นในการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช ๒๕๒๑ ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศเพิ่มเติมเนื้อหาในหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับประถมศึกษา โดยประกาศให้ใช้ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ สำหรับประถมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๒๗ การปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓) กระทรวงศึกษาธิการได้เห็นชอบให้กรมวิชาการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับ และมีคำสั่ง

^{๔๗} วัฒนาพร ระงับทุกข์, แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : เอล ที เพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐ – ๓๑.

ให้โรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตรระดับประถมศึกษา ๒๕๓๓ ทุกชั้น และให้โรงเรียนทั่วประเทศใช้ในปีการศึกษา ๒๕๓๔ โดยมีผลบังคับใช้ปีละชั้นในแต่ละระดับตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่วท๖๑๑ และ ๖๑๒ และ ๖๑๓/๒๕๓๓ นั้นหลังจากที่หลักสูตรได้นำไปใช้ ชั่วระยะหนึ่งแล้ว ได้มีคำถาม ข้อเสนอแนะจากองค์กรบุคคลากรที่หวังดีต่อพระพุทธศาสนาว่า การปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้ได้ตัดทอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ลดน้อยลงไปทั้งคาบวิชา และเนื้อหา กรมวิชาการจึงขอความเห็นชอบจากกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้ ระดับประถมศึกษา กำหนดให้นักเรียน ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาคเรียน ได้ ๑ หน่วยการเรียนรู้รวม ๘๐ คาบ/ปี ทั้งยังกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนต้องเรียนสาระพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส ๑.๑ เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำ หลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน^{๔๘}

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ในสถานการณ์ทั่วไปมักจะประกอบด้วยบุคคลผู้เกี่ยวข้อง ๒ กลุ่ม คือ ผู้สอนและผู้เรียน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาหลักสูตรวิเคราะห์ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น กำหนดผลการเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่จะนำไปสอนเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน และนำไปกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือวิธีการเรียนรู้ และลักษณะรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน บทบาทที่สำคัญของครูจึงต้องนำจิตวิทยาการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดผลมากที่สุด สำหรับการจัดออกแบบกิจกรรมที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้น ครูผู้สอนจึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน^{๔๙} เช่น

๑) ครูควรมีการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนว่า ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร ต้องให้โอกาสกับผู้เรียนได้ใช้กระบวนการสืบเสาะแสวงหาความรู้ที่ค้นพบด้วยตนเองมากน้อยเพียงใดการค้นพบความรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญจะทำให้ผู้เรียนนั้นเรียนอย่างมีความหมายต่อตัวผู้เรียนเอง

^{๔๘} กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑๘-๒๒๐

^{๔๙} กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

๒) ครูควรใช้การบูรณาการ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน อันรวมไปถึงสถานการณ์ เงื่อนไขการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการบูรณาการความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมและพร้อมที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาต่อไป

๓) ครูจะต้องมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ และค่านิยม เพื่อการประยุกต์ใช้ในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้นั้น ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่ระบุหรือคาดหวังไว้ ส่วนประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดนั้น ควรเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจที่จะได้ฝึกปฏิบัติ และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดต้องอยู่ในขอบข่ายความสามารถของผู้เรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งอาจจะนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้เพียงข้อเดียวก็ได้ ในขณะที่เดียวกันประสบการณ์การเรียนรู้เพียงอย่างเดียว อาจจะนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้หลายอย่างก็ได้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกโดยไม่มีความรู้สึกลำบาก ถูกบังคับให้ทำ เพราะถ้ามีการบังคับจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้น้อย

๔) ครูควรจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้สูงสุดตามศักยภาพ

๕) ครูต้องคอยเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ จะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากความไม่รู้ เป็นรู้และรู้จริงจากทำไม่ได้ ทำไม่เป็น เปลี่ยนมาเป็นทำได้ ทำเป็น จากไม่ชอบ เปลี่ยนมาเป็นชอบ

๖) ครูต้องยึดหลักการที่ว่า การจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีกิจกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพทุกด้านคือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีภูมิรู้และภูมิธรรมอยู่ในระดับหนึ่ง ครูจะให้หลักการของศาสตร์ที่จะสอนเท่าที่จำเป็น ให้เพียงวิธีการเรียนรู้แต่ต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองให้มากที่สุด หรือที่เรียกว่าเรียนจากสมาธิ และพิจารณาตน (Self Learning) คือเรียนไปประเมินผลการปฏิบัติของตนปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ รู้รอบ รู้ลึก และรู้แจ้งในที่สุด

๗) ครูต้องทบทวนบทบาทของตนเองใหม่ว่าคุณคือ ผู้ที่ให้องค์คุณของกัลยาณมิตร

๗ ประการคือ

ก) วางตนในฐานะผู้ที่ศิษย์วางใจ

ข) วางตนให้น่าเคารพ

ค) วางตนในฐานะผู้ทรงคุณความรู้

ฅ) วางตนในฐานะเป็นที่ปรึกษาที่ดี

ง) วางตนในฐานะผู้ฟังที่ดี ฟังทั้งคำพูด และความรู้สึกของศิษย์

จ) วางตนในฐานะผู้ทรงปัญญา สามารถอธิบายอย่างลึกซึ้งให้ศิษย์กระจ่างได้

ฉ) วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบในการประพฤติปฏิบัติ

ช) ครูจะต้องรู้จักเด็กเป็นรายกลุ่ม รายบุคคล และมองว่าผู้เรียนทุกคนมีโอกาที่จะเป็นอัจฉริยะได้ อย่างน้อย๘ด้าน คือด้านเหตุผล ภาษา ศิลปะ กายสัมผัส ดนตรี มนุษยสัมพันธ์ การเข้าใจตนเองหรือเข้าใจชีวิต เข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่าอัจฉริยภาพในเชิงพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ดการ์ดเนอร์

ซ) ครูต้องพร้อมให้ความรัก และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ลูกศิษย์ครูจึงต้องเปลี่ยนหน้าที่จากผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่อัจฉริยภาพทั้ง๘ด้านของเด็กแต่ละคน

ฌ) การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ครูจะต้องเน้นและให้ความสำคัญกับผู้เรียนควบคู่ไปกับธรรมชาติของวิชา ครูจะต้องรู้ใจนักเรียนให้นักเรียนรู้ทั้งหลักการ วิธีการเรียนรู้ และคุณธรรมที่จะเกิดตามธรรมชาติของเวลา

ญ) ครูควรจัดประสบการณ์ และกิจกรรมที่ใช้คุณธรรมนำความรู้ บูรณาการคุณธรรมในการจัดประสบการณ์ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้โดยถือว่าครูทุกคนมีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้ประพฤตินิยมหลักคุณธรรม และพัฒนาคนให้มีค่านิยมอันพึงประสงค์ ฯลฯ

สรุปได้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นออกแบบในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม จะช่วยให้ครูมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่งคือ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน

ผู้เรียนกับการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนมีอิสรภาพได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิดผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ตามธรรมชาติของวิชา ด้วยความรู้สึกลึกซึ้งที่ฝังงออันเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่ดี คิดอย่างมีระบบและวิจารณ์ญาณ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุขเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้^{๕๐} สำหรับบทบาทที่สำคัญของผู้เรียน ได้แก่

๑) ตระหนักในความสำคัญในบทบาทของตนเอง ที่จะเป็นผู้ทรงกิจกรรมและร่วมประเมินผลการเรียนตลอดเวลา และถ้าเป็นคนร่วมออกแบบการเรียนรู้ด้วยก็ยิ่งสมบูรณ์แบบมากขึ้น

๒) มีส่วนร่วมในการจัดและคิดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือทำกิจกรรมต่างๆด้วยตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

๓) ต้องรู้หลักความจริง หลักการ เหตุผล กฎเกณฑ์ กฎธรรมะ และหลักการที่จะทำให้เกิดผล

๔) รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้จักประโยชน์ที่ตนต้องการ รู้ผลที่เกิดจากเหตุ รู้ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

๕) รู้ว่าตนเองนั้นมีฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ขณะนี้เป็นอย่างไร และประพฤติดีให้เหมาะสมต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

๖) รู้ความพอดีด้านต่างๆ เช่น การใช้จ่ายทรัพย์ การบริโภคอาหาร และการกระทำต่างๆ

๗) รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ประกอบกิจกรรมในหน้าที่การงาน เช่น การตรงต่อเวลา และเหมาะสมกับเวลา

๘) รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไร ใครยิ่งหย่อนกว่ากัน การปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่า ควรคบหรือไม่ จะดำเนิน ขกย่อง แนะนำสั่งสอนอย่างไร

^{๕๐} กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๒๒๐ – ๒๒๑.

๕) มีศรัทธา มีหิริ ความละอายต่อบาป มีโอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป มีความเพียร มีสติ มีจิตมั่นคง และมีปัญญา

๑๐) รู้ว่าจะปรึกษาสิ่งใดกับใคร ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง และผู้อื่น

๑๑) ไม่คิด ไม่พูด และไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

๑๒) มีความเห็นชอบว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๑๓) ให้ทานด้วยความบริสุทธิ์ใจคือ เอื้อเฟื้อตามกำลังความสามารถ โดยไม่หวัง

ผลตอบแทน

สรุปว่า การเรียนการสอนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนเนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำแผนการสอนล่วงหน้า ได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับผิชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน

(๓) ด้านสื่อการเรียนการสอน

ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนสิ่งที่สำคัญที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน คือ สื่อการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายยิ่งขึ้น และมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายถึงสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษาที่จะทำให้บทเรียนที่ยาก และซับซ้อนกลายเป็นเรื่องง่ายต่อความเข้าใจ ก่อสัยสื่อการสอน เพราะฉะนั้นการใช้สื่อการสอนประกอบจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ครูผู้สอนจะต้องรู้จักและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน^{๕๑}

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงความหมายของ สื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมือของการเรียนรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้ลึกเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางการคิด ได้แก่ การคิดไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมให้แก่ผู้เรียน โดยจำแนกเป็นประเภทดังนี้^{๕๒}

^{๕๑}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, หน้า ๑๒๐๐.

^{๕๒}กรมวิชาการ, เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้, หน้า ๖ – ๘.

๑) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งแสดงหรือจำแนกหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้หนังสือที่เป็นตัวเขียน หรือตัวพิมพ์เป็นสื่อแสดง ความหมาย สิ่งพิมพ์มีหลายประเภท เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร รายงาน วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

๒) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือ โสตทัศนวัสดุ หรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ สื่อการเรียนรู้ดังกล่าว เช่น แถบบันทึกภาพ พร้อมเสียง แถบบันทึกเสียง สไลด์ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยียังหมายรวมถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนการสอน การศึกษาผ่านดาวเทียม

๓) สื่ออื่น ๆ นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยีแล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนการสอนที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า ๒ ประเภทดังกล่าว เพราะสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ท้องถิ่นที่ขาดแคลนสื่อสิ่งพิมพ์ และเทคโนโลยีโดยแบ่งเป็น ๑ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

(๑) สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งสามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด เจตคติ และวิธีปฏิบัติตนไปสู่บุคคลอื่น อาจเป็นบุคลากรที่อยู่ในระบบโรงเรียน เช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน ตัวผู้เรียน หรืออาจเป็นบุคลากรนอกระบบโรงเรียน เช่น บุคลากรในท้องถิ่น ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

(๒) สื่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น พืชผัก ผลไม้ สัตว์ชนิดต่าง ๆ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการแห่งวิทยบริการ ฯลฯ

(๓) สื่อวัสดุ / เครื่องมือ และอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง กราฟ ฯลฯ นอกจากนี้ยังรวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือวิชาช่าง เป็นต้น

กิดานันท์ มลิทอง ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ วัสดุทัศน แผนภูมิ ภาพนิ่ง ซึ่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้เทคโนโลยีการศึกษา เป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้สอนส่งไปถึงผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้ได้เป็นอย่างดี สื่อการเรียนการสอนจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อผู้สอนได้นำไปใช้อย่างเหมาะสม และถูกวิธี ดังนี้ ก่อนที่จะนำสื่อแต่ละอย่างไปใช้ ผู้สอนจึงควรจะได้ศึกษาถึงลักษณะ และคุณสมบัติของสื่อการเรียนการสอน ข้อดีและข้อจำกัด

อันเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อแต่ละอย่างตลอดจนการผลิต และการใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกิจกรรมการสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้^{๕๓}

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการใช้สื่อให้ผู้สอนส่ง หรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแบ่งสื่อการสอนเป็น ๓ ประเภท ได้แก่^{๕๔}

๑) วัสดุ หมายถึง สิ่งช่วยสอนที่มีการผูกพันสิ่งเปลี่ยน เช่น ซอล์ก ฟิล์ม ภาพถ่าย ภาพยนตร์ สไลด์

๒) อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งที่ช่วยสอนที่เป็นเครื่องมือ เช่น กระดานดำ กล้องถ่ายภาพ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องรับโทรทัศน์ ฯลฯ

๓) กระบวนการและวิธี ได้แก่ การจัดระบบ การสาธิต การทดลอง และกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ครูจัดทำขึ้น และมุ่งให้นักเรียนปฏิบัติ

วาสนา ขาวหา ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นตัวกลาง หรือพาหนะนำความรู้ไปสู่ผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นอย่างดี สามารถจำแนกเป็น ๓ ประเภท ได้ดังนี้^{๕๕}

๑) ประเภทวัสดุ บางครั้งก็เรียกว่า สื่อเล็ก เป็นสื่อการสอนประเภทสิ่งเปลี่ยนเสียหยาได้ง่าย และเป็นสื่อที่บรรจุเนื้อหาสาระ เรื่องราวหรือความรู้ไว้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น สไลด์ บรรจุเรื่องราวไว้ในลักษณะของภาพนิ่ง หนังสือบรรจุเรื่องราวไว้ในลักษณะตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ แผ่นเสียงหรือเทปบันทึกเสียงบรรจุเรื่องราวในลักษณะเสียง และฟิล์มภาพยนตร์บรรจุไว้ในรูปของภาพเคลื่อนไหวควบคู่เสียง สื่อการเรียนการสอนประเภทวัสดุ สามารถจำแนกเป็น ๒ ชนิด ดังนี้

(๑) วัสดุที่ต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์ จึงจะสามารถเสนอเรื่องราวความรู้ หรือเนื้อหาสาระไปยังผู้เรียนได้ ตัวอย่างวัสดุชนิดนี้ คือ แผ่นเสียง เทปเสียง เทปโทรทัศน์ ฟิล์มภาพยนตร์ ภาพโปรงใส เป็นต้น

^{๕๓}กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร : เอดิชั่นเพรสโปรดักส์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

^{๕๔}ชัยยงค์ พรหมวงศ์, ระบบสื่อการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๕.

^{๕๕}วาสนา ขาวหา, สื่อการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๘ – ๑๐.

(๒) วัสดุที่สามารถเสนอเรื่องราวความรู้ เนื้อหาวิชาไปสู่ผู้เรียนไปด้วยตัวมันเอง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์แต่อย่างใด ตัวอย่างวัสดุชนิดนี้ คือ หนังสือ แผนภูมิรูปภาพ หุ่นจำลอง แผนที่ เป็นต้น

๒) ประเภทเครื่องมือหรืออุปกรณ์ บางครั้งเรียกว่า สื่อใหญ่ ได้แก่ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายเทปโทรทัศน์ เครื่องฉายภาพโปรเจกเตอร์ และเครื่องฉายภาพทึบแสง เป็นต้น สื่อการสอนประเภทนี้เป็นเครื่องมือหรือตัวกลาง ซึ่งเป็นทางผ่านของความรู้หรือเรื่องราวเท่านั้น โดยตัวมันเองแล้วไม่ได้บรรจุเนื้อหาสาระความรู้เรื่องราวใด ๆ ไว้เลย จึงไม่สามารถสื่อความหมายไปยังผู้เรียนได้ แต่จะต้องอาศัยประเภทวัสดุมาช่วยควบคู่กันไป จึงจะสามารถเสนอเรื่องราวไปสู่ผู้เรียนในลักษณะต่าง ๆ ได้

๓) ประเภทเทคนิคและวิธีการ สื่อการเรียนการสอนประเภทนี้ไม่จัดอยู่ในประเภทวัสดุเครื่องมือ แต่ต้องอาศัยสื่อประเภทวัสดุ หรือเครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างมาใช้ร่วมกัน ในลักษณะกิจกรรมหรือวิธีการ ตัวอย่างสื่อประเภทนี้ คือ การแสดงละคร การศึกษานอกสถานที่ นิทรรศการ การสาธิต เป็นต้น

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ หรือเครื่องมือที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะ และประสบการณ์ โดยที่สื่อการเรียนการสอนแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑) สื่อที่เป็นวัสดุ ๒) สื่อที่เป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์ และ ๓) สื่อประเภทเทคนิค และวิธีการ ดังนั้นผู้สอนต้องใช้ความรู้ความสามารถในการคัดเลือกสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ความสำคัญของสื่อการเรียนการสอน

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อการเรียนการสอนว่า ผู้สอนจะต้องใช้สื่อให้ถูกต้อง และเหมาะสมกับกลุ่มของผู้เรียน และฝึกการใช้สื่อเหล่านั้น ๆ ให้เกิดความชำนาญเพื่อที่จะทำให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเสนอไว้ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนมีความสำคัญ และมีประโยชน์ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้นทำให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นกระบวนการทำให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สร้างสภาพแวดล้อม และประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจและทำให้อยากรู้ อยากเห็น ส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกัน ให้เรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกัน ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการค้นคว้า

เพิ่มเติม ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้หลายมิติ จากสื่อที่หลากหลาย และเชื่อมโยงโลกที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน ให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน^{๕๖}

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อการเรียนการสอนไว้ในมาตรา ๒๔ วรรค ๕ ว่า ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้^{๕๗}

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนนั้น เป็นเครื่องมือที่สำคัญ และมีความจำเป็นสำหรับครูผู้สอน มีประโยชน์ และมีความสำคัญต่อการเรียน ต่อการจัดการเรียนการสอน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้ และช่วยสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้

การผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนนั้นมีอยู่มากมายหลายชนิด และมีการพัฒนาให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ได้มีนักเทคโนโลยีทางด้านการศึกษากำหนดและจัดแบ่งประเภทสื่อการเรียนการสอนไว้หลายท่าน ดังนี้

ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา ได้กล่าวถึงหลักในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนของผู้สอนไว้ว่า การเลือกสื่อการสอนเพื่อใช้ในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด จำเป็นจะต้องมีจุดประสงค์ในการเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสม ซึ่งหลักการเลือกสื่อการสอนประกอบด้วยหลักดังต่อไปนี้^{๕๘}

- ๑) สื่อนั้นต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายที่จะสอน
- ๒) เลือกสื่อที่มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ และเป็นสื่อที่จะให้ผลต่อการเรียนการสอนมากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชานั้นได้ดี เป็นลำดับขั้นตอน

^{๕๖} กรมวิชาการ, เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้, หน้า ๖ – ๗.

^{๕๗} กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว), หน้า ๑๕.

^{๕๘} ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา, กระบวนการพัฒนาและผลิตเทคโนโลยีการเรียนการสอน, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๗๘.

- ๓) เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน
- ๔) สื่อนั้นควรสะดวกในการใช้ มีวิธีใช้ไม่ซับซ้อนยุ่งยากจนเกินไป
- ๕) ต้องเป็นสื่อที่มีคุณภาพเทคนิคการผลิตที่ดี มีความชัดเจน และเป็นจริง
- ๖) มีราคาไม่แพงจนเกินไป หรือถ้าจะผลิตเองควรคุ้มกับเวลา และการลงทุน

สมคิด สร้อยน้ำ ได้กล่าวถึงการใช้สื่อการเรียนการสอน จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้^{๕๕}

๑) การเตรียมตัวผู้สอน เป็นการเตรียมวัสดุอุปกรณ์การสอนหลังจากการพิจารณาเลือกบทเรียนแล้ว มีการทดลองใช้ ศึกษาวิธีการใช้ และใช้จนคล่องแคล่ว มีการสำรวจว่าสื่อการสอนทุกชิ้นที่จะนำไปใช้อยู่ในสภาพเรียบร้อย ไม่ชำรุดเสียหายจนใช้การไม่ได้ ในการใช้สื่อแต่ละครั้งหากมีหลายชิ้นควรจัดลำดับก่อนหลังตามลำดับ ประมาณการเวลาที่ใช้ให้พอดี

๒) การเตรียมตัวผู้เรียน ในบางเนื้อหาครูผู้สอนอาจจะต้องมีการเตรียมด้านผู้เรียนไว้ล่วงหน้าก่อนการใช้สื่อ เช่น ต้องการให้ผู้เรียนสังเกตเรื่องใด ตอนใด ครูควรอธิบายหรือชี้แจงเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนจะได้ทราบล่วงหน้าและเข้าร่วมกิจกรรมได้ถูกต้อง

๓) การเตรียมสถานที่หรือห้องเรียน ครูควรมีการจัดเตรียมสถานที่หรือห้องเรียนเพื่อให้สะดวกในการใช้สื่อ เช่น จัดโต๊ะ เก้าอี้ ป้ายนิเทศ แสงเสียง เป็นต้น จัดที่นั่งของผู้เรียนบางครั้งอาจต้องการที่ว่างที่กว้างเพียงพอ เพื่อใช้ในการสาธิตการแสดงบทบาทสมมติ หรือการเล่นเกมที่สะดวก ครูผู้สอนก็ต้องจัดสถานที่หรือห้องเรียนล่วงหน้า

ฉลวย พร้อมมูล ได้กล่าวถึงการใช้สื่อการเรียนการสอนว่า โดยทั่วไปมีอยู่ ๔ ประเภทดังนี้^{๖๐}

๑) การเลือก ควรรู้จักการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน และกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะสอน ถ้าเป็นประเภทวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ควรจะเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายและมีความคงทนหยับใช้ได้สะดวก ใช้ได้ประโยชน์คุ้มค่าและประหยัด

๒) การเตรียม สื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ครูควรจะได้ทดลองใช้ดูเสียก่อนก่อนที่จะถึงเวลาใช้ ต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อม เรียงลำดับสิ่งที่จะใช้ก่อนหลังไว้เพื่อความรวดเร็ว ไม่สับสนเมื่อนำสื่อไปใช้สอนจริง

^{๕๕} สมคิด สร้อยน้ำ, หลักการสอน, (อุตรธานี : สถาบันราชภัฏอุตรธานี, ๒๕๔๒), หน้า ๓๘๓.

^{๖๐} ฉลวย พร้อมมูล, พฤติกรรมการสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา, (สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๑.

๓) การนำไปใช้ ซึ่งเป็นขั้นที่ครูนำสื่อมาประกอบประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สัมผัส เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจได้เร็วแจ่มแจ้งชัดเจน สื่อบางชนิดเมื่อใช้เสร็จแล้วอาจแสดงไว้ให้ผู้เรียนได้ดูที่บอร์ด ห้องสมุดหรือมุมกิจกรรมต่าง ๆ

๔) การประเมินผล หลังจากที่ได้ใช้สื่อแต่ละอย่างแล้วครูควรจะได้มีการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ เพื่อหาข้อบกพร่องทั้งนี้เพื่อจะได้นำมาแก้ไขปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงสำหรับการสอนครั้งต่อ ๆ ไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สุรศักดิ์ ปาเฮ ได้กล่าวเกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนว่า ผู้เลือกสื่อการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงเกณฑ์การเลือกในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้^{๖๐}

๑) ความเหมาะสม (Appropriateness) ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงว่าสื่อการสอนจะสนับสนุนจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ รวมทั้งเหมาะสมกับระดับชั้นเรียนหรือไม่เพียงไร

๒) ความเชื่อถือ (Authenticity) ต้องคำนึงถึงว่าสื่อการสอนนั้น มีเนื้อหาถูกต้องเที่ยงตรง ทันต่อเหตุการณ์หรือไม่ ผู้ผลิตมีคุณภาพหรือไม่

๓) ความน่าสนใจ (Interest) ต้องคำนึงถึงว่า สื่อการสอนนั้นดึงดูดความสนใจของผู้ใช้หรือไม่ สร้างแรงกระตุ้นและแรงจูงใจ รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือไม่อย่างไร

๔) การรวบรวมและความสมดุล (Organization and Balance) คว้าสื่อการสอนนั้นมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนหรือไม่ ง่ายต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจหรือไม่

๕) คุณภาพด้านเทคนิค (Technical Quality) คำนึงถึงคุณภาพของสื่อการสอนทั้งในด้านเทคนิคที่น่าพอใจหรือไม่ ภาพที่ประกอบชัดเจนหรือไม่ สีที่ใช้เหมาะสมหรือไม่ เสียงประกอบชัดเจนหรือไม่

๖) ราคา (Cost) สื่อการสอนต้องราคาไม่แพงจนเกินไป เป็นสื่อที่มีราคาคู่มาต่อประโยชน์ที่จะได้รับรวมทั้งเวลาที่ใช้ในการทำ

^{๖๐}สุรศักดิ์ ปาเฮ, การเลือกใช้สื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ, วารสารประชาศึกษา ปีที่ ๔๕ ฉบับที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓ – ๒๘.

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนทั้งที่เป็นสื่อประเภทวิธีการ หรือกระบวนการ และสื่อที่เป็นวัสดุสิ่งของและเครื่องมือ อาจจำแนกให้เห็นประเภทตามคุณสมบัติ ความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามการเลือกใช้สื่อให้สนองจุดมุ่งหมาย ตัวครูผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับแนวความคิดทฤษฎีใหม่ ๆ และเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอนด้วย

(๔) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการสอนให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะครูเป็นตัวเครื่องจักรสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนมี คุณภาพ มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้หลากหลาย ผู้วิจัย ได้ประมวลมานำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

สมคิด สร้อยน้ำ ได้ให้ความหมายของ กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การกระทำ ใด ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดประสบการณ์และ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง^{๖๒}

ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช ได้กล่าวถึงความหมายของ กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การ จัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตรกิจกรรมการเรียน การสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ ครูผู้สอนควรต้องคิดกิจกรรมการเรียน การสอนอย่างหลากหลาย^{๖๓}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้ให้ความหมายของ กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง สภาพ การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย หรือจุดประสงค์การเรียนการสอนที่กำหนดไว้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เนื้อหา และ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ^{๖๔}

^{๖๒}สมคิด สร้อยน้ำ, หลักการสอน, หน้า ๒๒๒.

^{๖๓}ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช, คู่มือการเขียนแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พิสิษฐ์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๕.

^{๖๔}วัฒนาพร ระงับทุกข์, การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ต้นอ้อ, ๒๕๔๗), หน้า ๕๑.

สุพิน บุญชูวงศ์ ได้กล่าวถึงความหมายของ กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วม และทำให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายที่ต้องการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการออกแบบในการจัดประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน และมีความเข้าใจต่อการเรียนในเรื่องนั้น ๆ^{๖๕}

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การลงมือปฏิบัติจริงในด้านการจัดการเรียนการสอน และจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จริง และเกิดทักษะในกระบวนการต่าง ๆ ตลอดจนผู้เรียนได้นำเอาองค์ความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยเน้นการปฏิบัติจริง

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น มีความสำคัญไม่แพ้ด้านอื่น ๆ เพราะหากการเรียนการสอนมีอยู่แต่ในตำรา หรืออยู่แต่ในห้องเรียน ไม่มีสิ่งที่มาเร้า หรือสร้างความรู้สึกรักใฝ่อยากเรียน การเรียนการสอนก็ไม่บรรลุจุดหมายที่วางไว้ ดังนั้นนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านจึงได้แสดงทัศนะไว้ในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการรวบรวม และประมวลมาเสนอแนะดังต่อไปนี้

ศุภวัฒน์ เอ็มโอช ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า ควรมีหลักการจัดดังต่อไปนี้^{๖๖}

๑) ต้องตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และควรให้ครอบคลุมทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

๒) ไม่ยึดหลักสูตรเป็นบรรทัดฐานตายตัว แต่ต้องสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์

๓) มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า จะช่วยทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุจุดหมายได้

๔) ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน นั่นคือ การจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการกระทำ และให้ได้รับประสบการณ์ตรงมากที่สุด เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักทำ และรู้จักแก้ปัญหา เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นนิสัยติดตามผู้เรียนไป สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และทำให้การเรียนมีความหมายมากยิ่งขึ้น

^{๖๕}สุพิน บุญชูวงศ์, หลักการสอน, (กรุงเทพมหานคร : แสงสุทธิการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๔.

^{๖๖}ศุภวัฒน์ เอ็มโอช, หลักการสอน, (จันทบุรี : สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๕), หน้า ๕๒ –

๕) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ทั้งทางด้านพันธุกรรม วยความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนแต่เป็นตัวแปรในการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนจะเกณฑ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เท่ากันทั้งหมดคงเป็นไม่ได้ ต้องค้นหาเทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรม ประสบการณ์ สื่อการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน

๖) ส่งเสริมความเจริญงอกงามให้แก่ผู้เรียนให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านร่างกาย มิฉะนั้นแล้วผู้เรียนจะพัฒนาไปได้ไม่ดีเท่าที่ควร

๗) ควรเริ่มจากการเรียนรู้สิ่งใกล้ตัวไปหาสิ่งไกลตัว จากบทเรียนที่ง่ายไปหายาก หรือเริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

๘) ต้องสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมแก่การเรียนรู้ ทั้งในแง่สิ่งแวดล้อม และอารมณ์ของผู้เรียน เช่น การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ห้องเรียนให้สะอาด สวยงามและร่มรื่น ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีอารมณ์ดี เป็นกันเองกับผู้เรียน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เป็นต้น

กรมวิชาการ ได้นำเสนอถึงลักษณะของการจัดกิจกรรมเรียนการสอนไว้อย่างน่าสนใจว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องมุ่งให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และชี้แจงลักษณะที่นำสมัยในหลักทางพระพุทธศาสนา มุ่งสนองความต้องการและช่วยแก้ปัญหาของบุคคลและสังคม จัดให้มีระบบการฝึกหัดอบรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ให้มีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยในสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กและพิธีกรรมต่าง ๆ^{๖๗}

จรัส กาอินทร์ ได้ยกตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการใช้กิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๖๘}

- ๑) การวิจารณ์ข่าวและเหตุการณ์
- ๒) การเล่าเรื่องจากประสบการณ์จริง
- ๓) การแสดงบทบาทสมมติ
- ๔) การเชิญวิทยากรมาบรรยาย

^{๖๗}กรมวิชาการ, เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้, หน้า ๓๖.

^{๖๘}จรัส กาอินทร์, ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗ – ๒๘.

- ๕) การยกตัวอย่างจากนิทาน หรือตัวละครในวรรณคดี
- ๖) เกมต่าง ๆ
- ๗) การร่วมกันทำงานกลุ่ม
- ๘) การอภิปรายรายการไต่สวน
- ๙) การประกวดต่าง ๆ เช่น การวาดภาพ มารยาทงาม ควรเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เด็กสนใจปฏิบัติตนเป็นคนดี

สรุปได้ว่า หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น จะต้องยึดหลักว่า การจัดกิจกรรมจะต้องให้ตรงกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ มีการเตรียมตัวมาก่อนล่วงหน้า และจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจะใช้กิจกรรม เช่น การอภิปรายไต่สวน การแสดงบทบาทสมมติ รวมถึงการวิจารณ์ข่าวและการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามสื่อต่าง ๆ เป็นต้น และที่สำคัญอย่างยิ่งกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องมีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์ และวัฒนธรรม สังคมแบบไทย ๆ ด้วย

(๕) ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) เป็นการติดตามว่าเมื่อ ผู้สอนได้จัดการเรียน การสอน/ จัดประสบการณ์เรียนรู้แล้วผู้เรียน มีคุณภาพความสามารถ หรือทักษะตามจุดมุ่งหมายของการสอนมากน้อยเพียงใด การวัดและประเมินผลมีหน้าที่ในการตรวจสอบผลของการจัดการเรียนการสอนว่าผู้เรียนเกิดและทักษะต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด หรือยังมีสิ่งใดบกพร่อง

ความหมายของการวัดและประเมินผล

ในด้านความหมายของการวัดและประเมินผล มีนักการศึกษาได้นำเสนอเอาไว้อย่างหลากหลาย และกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา รวบรวมและประมวลมานำเสนอต่อไปนี้

บุญธรรม กิจปรีดาภิสุทธิ์ ได้ให้ความหมายของการวัด ว่าเป็นกระบวนการเชิงปริมาณ ในการกำหนดค่าเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายแทนคุณลักษณะของสิ่งที่วัดโดยอาศัยกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในส่วนของการประเมินผลเป็นกระบวนการในการตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อสรุปว่าสิ่งนั้นดี – เลวปานใด^{๖๕}

^{๖๕}บุญธรรม กิจปรีดาภิสุทธิ์, การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บี แอน บี พลัทธิซิ่ง, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔.

กาญจนา เกียรติประวัตติ ได้ให้ความหมายของการวัดผล คือ การกำหนดหน่วยให้แก่ปริมาณที่มีอยู่ โดยใช้เครื่องมือวัดทางการศึกษาที่ใช้กันอยู่อาจเป็นการสังเกตของครูผู้สอน ตารางตรวจสอบพฤติกรรมหรือข้อสอบ และได้ให้ความหมายของการประเมินผล คือ การนำผลที่วัดได้มาหาคุณค่า การประเมินผลควรจะต้องรวมถึงการวิเคราะห์จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ วิธีการที่ได้ใช้ไปเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย ตลอดจนพิจารณาถึงปริมาณของคุณสมบัติที่วัดได้^{๖๐}

ธนวัฒน์ ธิติณันท์ ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่สำคัญของการจัดการศึกษา ครูสามารถนำเอาการวัดผลและประเมินผลไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง พัฒนา ติดตามและตัดสินผลทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวัดผลประเมินผลยังมีบทบาทสำคัญต่อการวางแผน การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน การจัดกลุ่มผู้เรียน การแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนและการตัดสินผลการเรียน^{๖๑}

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้ให้ความหมายของคำว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง เครื่องมือหลักที่จะบอกความสำเร็จในการจัดการศึกษา แต่ในขณะเดียวกัน การวัดและประเมินผลจะมีประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อเครื่องมือที่ใช้ดี มีประสิทธิภาพ มิฉะนั้นแล้วแทนที่จะได้ประโยชน์กลับเป็นโทษอาจจะสร้างปัญหา หรือชี้แนวทางที่ผิดให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้^{๖๒}

ประเสริฐ ธรรมโวหาร ได้ให้ความหมายของคำว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง การประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ และเพื่อการตัดสินผลการเรียนรู้ของนักเรียน จัดเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่ง จะช่วยให้ครูได้ทราบระดับความเจริญงอกงามของเด็กแต่ละคน ว่ามีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ เจตคติ และการปฏิบัติตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้เพียงใดหรือไม่^{๖๓}

^{๖๐}กาญจนา เกียรติประวัตติ, (ม.ป.ป.) วิธีสอนทั่วไปและทักษะการสอน, (ม.ป.ท., ๒๕๔๕), หน้า ๒๔๖.

^{๖๑}ธนวัฒน์ ธิติณันท์, หลักการวัดผลและประเมินผลการศึกษา, (นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๖๒}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, การบริหารและการจัดการการวัดและประเมินผลการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๕.

^{๖๓}ประเสริฐ ธรรมโวหาร, หลักสูตรและการจัดการการมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๖.

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผล แยกความหมายออกจากกันได้ดังนี้ การวัด หมายถึง กระบวนการเชิงปริมาณในการกำหนดค่าเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์ที่มีความหมาย แทนคุณลักษณะของสิ่งที่วัดโดยอาศัย กฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนการประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อสรุปว่า สิ่งนั้น ดี – เลว ปานใด โดยอาศัยข้อมูล หรือรายละเอียดจากการสังเกต การตรวจงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบประกอบการพิจารณา

ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ กำหนดไว้ในมาตรา ๒๖ ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของ ผู้เรียน ความประพฤติ การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่กันไป ดังที่มื่อนักการศึกษา และ หน่วยงานทางการศึกษาได้ทำอธิบายถึงความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา ผู้วิจัยได้ ประมวลมานำเสนอต่อไปนี้

กิตติมา ปรีดีดิลก ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินผลว่า การวัดและประเมินผล จะช่วยให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงการสอนของครู ปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียน ปรับปรุง ระบบการบริหารในโรงเรียน ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร โครงสร้างการสอนและ บันทึกรการสอนที่นำมาสู่ภาคปฏิบัติ ประสบปัญหาอย่างไร จุดใดที่ควรจะนำมาแก้ไขปรับปรุง ต่อไป และเพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาต่อไป เช่น เพื่อแสดงผลการเรียนรู้จบ และเป็นหลักฐานให้ ผู้ปกครองได้ทราบ^{๑๔}

พนัส หันนาคินทร์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินผลการเรียนการสอนว่า เป็น สิ่งที่มีความจำเป็นในการบริหารจัดการประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้^{๑๕}

๑) เพื่อทราบผลการเรียนของนักเรียน ช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงแก้ไขการเรียนของ ตนเองได้ก่อนที่จะก้าวไปศึกษาบทเรียนใหม่

^{๑๔}กิตติมา ปรีดีดิลก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษร การพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๗๒ – ๗๓.

^{๑๕}พนัส หันนาคินทร์, หลักการบริหารโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๕.

๒) เพื่อประโยชน์ในการเลื่อนชั้นของนักเรียน และการแบ่งนักเรียนตามความสามารถ

๓) เพื่อเป็นหลักฐานในการรายงานผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ทำให้ผู้ปกครองรู้ความก้าวหน้าของนักเรียนในความปกครองของตน และช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับบ้าน

๔) เพื่อประโยชน์ในการให้ประกาศนียบัตร เมื่อจบชั้นการศึกษา และแจ้งผลการเรียนให้สถานบันอื่น เช่น มหาวิทยาลัยที่นักเรียนจะไปเรียนต่อขอทราบมาเพื่อสถิติในทางการศึกษา

๕) ช่วยให้ฝ่ายแนะแนวทราบข้อมูลของผู้เรียน จะได้ช่วยวิเคราะห์ความเด่นความด้อยของผู้เรียน เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล และเป็นแนวทางในการแนะแนวการเรียนอาชีพให้แก่ผู้เรียน

๖) ช่วยให้ฝ่ายบริหารได้ทราบข้อมูล เพื่อปรับปรุงมาตรฐานทางวิชาการของโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางปรับปรุง ส่งเสริมสภาพการเรียนการสอนให้แก่ครู และใช้เป็นข้อมูลการปฐมนิเทศครูใหม่

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนว่า การวัดผลและประเมินผลมีประโยชน์เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู ทำให้ครู – อาจารย์ทราบว่าผลการสอนของตนเป็นอย่างไร และจะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน นักเรียนจะได้ทราบว่าตนมีความรู้ความเข้าใจในบทเรียนหรือไม่เพียงใด ซึ่งจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงตนเอง เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารงานในสถานศึกษา ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร โครงการสอน บันทึกการสอน ที่นำมาสู่การปฏิบัติว่าประสบปัญหาอย่างไร จะได้แก้ไขปรับปรุงอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาต่อไป เช่น ผลการเรียนการศึกษา สำเร็จตามหลักสูตรเป็นแนวทางในการทำงานและศึกษาต่อไป เพื่อเป็นหลักฐานด้านการศึกษาของสถานศึกษาในด้านการรับนักศึกษา ผลการเรียนและการสำเร็จตามหลักสูตร และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์สถานศึกษาในด้านผลการเรียน และการสำเร็จของนักเรียน^{๓๖}

^{๓๖}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๑๖๖ – ๑๖๗.

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวัดผล และประเมินผลไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ^{๓๓}

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลนั้นมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนการสอน ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ทำให้ทราบถึงแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงาน ครูผู้สอนสามารถนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนทราบถึงผลการเรียนของตนเองว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทเรียนอย่างไรบ้าง และเป็นข้อมูลทางการศึกษา เช่น แสดงผลการเรียน การเทียบโอน เป็นต้น และเป็นการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

แนวทางในการวัดผลและประเมินผลการเรียน

ในการดำเนินการวัดผลและประเมินผล สถานศึกษาจะต้องทราบแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความถูกต้องในการวัดผลและประเมินผล ผู้วิจัยได้นำรายละเอียดของการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนมาประมวลไว้ดังนี้

กิตติมา ปรีดีดิลก ได้กล่าวว่าการวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้^{๓๔}

๑) การประเมินผลก่อนเรียน เพื่อช่วยให้ครูได้ทราบความสามารถของแต่ละคน เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินว่า จะมีความสามารถเพียงพอในการศึกษาต่อหรือไม่ หากไม่เพียงพออาจทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้

๒) การประเมินผลระหว่างเรียน เมื่อมีการสอนในระยะหนึ่ง ๆ ควรจะมีการประเมินผลนักเรียนตามจุดประสงค์ของรายวิชาเหล่านั้น เพื่อจะได้ทราบว่า มีความพอหรือควรจะไปข้างหน้าได้หรือยัง

๓) การประเมินผลหลังเรียน เป็นการประเมินผลรวม ครอบคลุมจุดประสงค์ต่าง ๆ หลายจุดประสงค์ เป็นการประเมินเพื่อตัดสินความสามารถ เพื่อดูว่าตั้งแต่ต้นจนบัดนี้นักเรียนมีความสามารถตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

^{๓๓} กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, หน้า ๒๔.

^{๓๔} กิตติมา ปรีดีดิลก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, หน้า ๗๒ – ๗๓.

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงแนวทางในการวัดผลและประเมินผลว่า สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวทางปฏิบัติในการวัดผลและประเมินผล การเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยจำแนกการประเมินผลออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่^{๗๕}

๑) การประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม และค่านิยม อันพึงประสงค์

๒) การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน และคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้

๓) การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

กึ่งแก้ว อารีรักษ์ ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลว่า วิธีการวัดผลและเครื่องมือวัดที่สามารถนำมาใช้ควบคู่กับการจัดการเรียนการสอน ได้แก่^{๗๖}

๑) แบบทดสอบ เป็นชุดของคำถามที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อใช้วัดตัวอย่างพฤติกรรมของแต่ละคน ทั้งด้านเนื้อหา วิธีดำเนินการและการให้คะแนน เช่น แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ แบบทดสอบวัดความถนัด และแบบทดสอบความสามารถจริง เป็นต้น

^{๗๕} กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, หน้า ๒๔ – ๒๕.

^{๗๖} กึ่งแก้ว อารีรักษ์, การวัดและประเมินผลทางภาษา, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.), ๒๕๕๖), หน้า ๓๕ – ๓๗.

๒) แบบสังเกต เป็นการเฝ้าดูพฤติกรรมของบุคคลอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยอาจจัดทำเป็นกรอบของการสังเกต เช่น แบบตรวจสอบรายการ แบบสังเกตประเมินค่าในการสังเกตนั้น ต้องระวังไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว มิฉะนั้นพฤติกรรมอาจเปลี่ยนแปลงจากความเป็นจริงต้องสังเกตด้วยความพิถีพิถะ เพื่อมองเห็นรายละเอียดตามรอบที่ต้องการ ขจัดปัญหาหรือความลำเอียงส่วนตัวออกไป เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามที่สังเกตจริง

๓) แบบสัมภาษณ์ เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ใช้แก้ปัญหาการเก็บข้อมูลที่ไม่สามารถจะเก็บได้จากพฤติกรรมการแสดงออก หรือการตอบคำถามในแบบสอบถาม แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบมาตรฐาน คือ มีการวางแผน การเตรียมตัว อุปกรณ์เครื่องมือ ซึ่งครอบคลุมจุดมุ่งหมาย และอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์แบบไม่มาตรฐาน หรือแบบปลายเปิด ไม่มีการกำหนดแบบไว้ตายตัว เป็นการสัมภาษณ์ทั่วไปเปิดโอกาสให้แสดงออกโดยไม่ถูกบังคับ

๔) แบบสอบถาม มีลักษณะคล้ายแบบทดสอบ คือ ให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกออกมาจากใจจริง แต่ที่แตกต่างคือ การแสดงความคิดเห็นไม่มีถูก – ผิด เพราะต้องการได้ข้อมูลที่เป็นความจริงมากที่สุด แบบตรวจสอบรายการ แบบสำรวจ เป็นลักษณะหนึ่งของแบบสอบถาม แต่จุดมุ่งหมายในการถามต่างกัน

๕) แบบจัดอันดับคุณภาพ เป็นการวัดคุณลักษณะที่ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขโดยตรงได้ เป็นการวัดตามลักษณะของคุณภาพอาจเป็นระบบมาตราพรณนาพฤติกรรม หรืออาจเป็นแบบใช้ตัวเลขของอันดับแทนคำอธิบาย

จิรกรณ์ ศิริประเสริฐ ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลว่า วิธีการใช้วัดและประเมินผลมี ๒ อย่าง ดังต่อไปนี้^{๔๔}

๑) การประเมินแบบอิงเกณฑ์ (Criterion – referenced) เป็นการประเมินเพื่อบอกระดับของทักษะ บอกความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผลนั้น มาจากการวัดที่มีเกณฑ์มาตรฐาน หรือเกณฑ์ที่คาดหวังไว้หรือเกณฑ์ที่ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนด

๒) การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (Norm – referenced) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินซึ่งบอกให้ทราบว่า นักเรียนคนนั้นอยู่ในตำแหน่งใดของกลุ่ม

^{๔๔}จิรกรณ์ ศิริประเสริฐ, *ทักษะและเทคนิคการสอนพลศึกษาในระดับประถมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๔.

สรุปได้ว่า การวัดและการประเมินผลมีวิธีการเลือกใช้ให้เหมาะสมตามสถานการณ์ เช่น การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ การตรวจสอบของผลงาน หรือกระบวนการทำงานและการทำข้อสอบ ซึ่งขั้นตอนการวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการวัดเพื่อค้นพัฒนาสมรรถภาพของผู้เรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อวินิจฉัยผู้เรียน เพื่อเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียน การพัฒนาของผู้เรียนเป็นการเพิ่มแรงจูงใจ หรือเสริมแรงในการเรียนและความสนใจของผู้เรียนในการเรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ ผู้มีหน้าที่ในการวัดและประเมินผลต้องมีคุณธรรม จริยธรรมในการวัดเพื่อให้ผลการวัดที่เชื่อถือได้ คือ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ รอบคอบ ขยันอดทน เป็นต้น

๒.๒ แนวทางการส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ การสอนเกี่ยวกับเนื้อหา หรือเรื่องที่สอน

๑) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ

๒) สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึก ยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป อย่างที่เรียกว่า สอนเป็นอนุบทพิภพ

๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียน ได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง

๔) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

๕) สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน

๖) สอนเท่าที่จำเป็นพอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก

๗) สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง อย่างพุทธพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีพระเมตตา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย

๒.๒.๒ การสอนเกี่ยวกับตัวผู้เรียน

- ๑) รู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล
- ๒) ปรับวิธีสอนสอนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี

๓) นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุกงอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์ หรือญาณ ที่บาลี เรียกว่า ปริปากะ ของผู้เรียน แต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไปด้วย

๔) สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง เช่น ทรงสอนพระจูฬปันถกผู้โง่เขลาด้วยการให้นำผ้าขาวไปถูบล้าง

๕) การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียน กับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าตนได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง และมีความชัดเจนมั่นใจ หลักนี้เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นประจำ และมักมาในรูปการถามตอบ

๖) เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไปตามควรแก่กาลเทศะ และเหตุการณ์

๗) ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย ที่มีปัญหา

๒.๒.๓ การสอนเกี่ยวกับตัวผู้สอน

๑) ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่งการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อย ก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้ พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีเริ่มต้นที่น่าสนใจมาก โดยปกติพระองค์จะไม่ทรงเริ่มสอนด้วยการเข้าสู่เนื้อหาธรรมที่เดียว แต่จะทรงเริ่มสนทนากับผู้ทรงพบ หรือผู้มาเฝ้าด้วยเรื่องที่เขารู้เข้าใจดี หรือสนใจอยู่

๒) สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลินไม่ให้เกิดเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว

๓.) สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียชื่อเสียงใคร ๆ

๔) สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกละเป็นสิ่งที่สำคัญ มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และนางสั่งสอนนั้น ไม่ใช่สั่งว่าทำ หรือเห็นผู้เรียนโง่เขลา หรือเห็นเป็นชั้นต่ำ ๆ

๕) ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย
ตัวอย่าง พุทธพจน์แห่งหนึ่ง ที่ตรัสสอนภิกษุผู้แสดงธรรมเรียกกันว่า องค์แห่งพระธรรม
กถิก มาแสดงไว้ดังนี้

"อานนท์ การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟัง
ตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ คือ

- ๑) เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ
- ๒) เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ
- ๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา
- ๔) เราจักไม่แสดงด้วยเหินแก่อาภิส
- ๕) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตน และผู้อื่น

๒.๒.๔ ลีลาการสอน

คุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่าง ดังนี้

- ๑) อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา (สันตัสสนา)
- ๒) ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติ
(สมาทปนา)

๓) ระวังใจให้แก่วัฏฐา บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้
สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก (สมุตตเตชนา)

๔) ขโลมใจให้เข้มข้น ระวัง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะ
มองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากกาปฏิบัติ (สัมปหังสนา) อาจผูกเป็นคำสั้นๆ ได้ว่า แจ่ม
แจ้ง จูงใจ หาญกล้า ระวัง หรือชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน

๒.๓.๕ วิธีสอนแบบต่างๆ

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายแบบหลายอย่าง ที่น่าสังเกต หรือพบบ่อย คงจะ
ได้แก่วิธีต่อไปนี้^{๘๒}

- ๑) สันทนา (แบบสากัจฉา)
- ๒) แบบบรรยาย
- ๓) แบบตอบปัญหา ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น ๔ อย่าง
คือ

^{๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

- (๑) ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมาตายตัว (เอกังสพยากรณ์ปัญหา)
- (๒) ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ (ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา)
- (๓) ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ (วิทชชพยากรณ์ปัญหา)
- (๔) ปัญหาที่ฟังยับยั้งเสีย (ฐปณียปัญหา) ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์ อันจักเป็นเหตุให้เขว ยึดเชื้อ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า ฟังยับยั้งเสีย แล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก

๒.๒.๖ กลวิธี และอุบายประกอบการสอน^{๘๓}

๑) การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอนช่วยให้เข้าใจความได้ง่าย และชัดเจน ช่วยให้อำนาจเห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น...

๒) การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็ช่วยให้ความหนักแน่นเข้า... การใช้อุปมานี้ น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุด มากกว่ากลวิธีอื่นใด

๓) การใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะ เหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีมีการจัดการศึกษาเป็นระบบ ขึ้นมาอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่

๔) การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือ การทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำเป็นตัวอย่าง ก็คือ พระจริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั้นเอง แต่ที่ทรงปฏิบัติเป็นเรื่องราวเฉพาะก็มี

๕) การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นภาษาและการเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีรอบไปทุกด้าน แม้ในการสอนหลักธรรมทั่วไป พระองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีอยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

ผู้ฟังผู้เรียนหันมาสนใจ และกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่เท่านั้น และเป็นการช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรถูก อย่างไรผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่า คำว่า พรหม พรหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไฟบุชาญ ฯลฯ ซึ่งคำในลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างใหม่

๖) อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่ศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่เราเรียกว่า การวางแผนที่ได้ผลยิ่ง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในที่ใดที่หนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

๗) การรู้จักจังหวะ และโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะ และโอกาสให้เป็นประโยชน์

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอัตรา คัดค้านหา มานะ ทิฎฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกรู้สึกว่าแพ้

๙) การลงโทษ และให้รางวัล การใช้อำนาจลงโทษ ไม่ใช่การฝึกคนของพระพุทธเจ้า แม้ในการแสดงธรรมตามปกติพระองค์ ก็แสดงไปตามเนื้อหาธรรมไม่กระทบกระทั่งใคร การสอนไม่ต้องลงโทษ เป็นการแสดงความสามารถของผู้สอนด้วย ในระดับสามัญ สำหรับผู้สอนทั่วไป อาจต้องคิดคำนึงว่าการลงโทษ ควรมีหรือไม่ แค่ไหน และอย่างไร แต่ผู้ที่สอนคนได้สำเร็จผลโดยไม่ต้องใช้อำนาจโทษเลย ย่อมถือว่าเป็นผู้มีความสามารถในการสอนมากที่สุด

๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้ง ต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิกิริยา คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไป

ตัวอย่าง ในพระสูตร ชื่อ นิเทศอาทิตตปริยายสูตรนี้ เพื่อทำความเข้าใจให้เป็นประโยชน์ในการสอน ความในพระสูตรนี้อาจสรุปได้เป็น ๔ ตอนดังนี้^{๘๔}

๑) สภาพที่เป็นปัญหา สิ่งที่พระองค์ตรัสว่าลูกเป็นไฟนั้นมีดังต่อไปนี้

จักขุ รูป จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส จักขุสัมผัสสชาเวทนา

โสตตะ (หู) เสียง โสตวิญญาณ โสตสัมผัส โสตสัมผัสสชาเวทนา

ฆานะ (จมูก) กลิ่น ฆานวิญญาณ ฆานสัมผัส ฆานสัมผัสสชาเวทนา

ชีวหา (ลิ้น) รส ชิวหา วิญญาณ ชิวหาสัมผัส ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

กาย โภจณูปะ กายวิญญาน กายสัมผัส กายสัมผัสสชาเวทนา

มนะ (ใจ) ธรรมะ (ความคิดคำนึงต่างๆ) มโนวิญญาน มโนสัมผัส มโนสัมผัสสชาเวทนา

๒) สาเหตุ เมื่อ กำหนดตัวปัญหาได้ และเข้าใจสภาพของปัญหาแล้ว ก็ค้นหาสาเหตุให้เกิดไป หรือตัวไฟที่เผาผลาญนั้นต่อไปได้ความว่า สิ่งทีกล่าวนั้น ลูกไหม้ด้วยกิเลส ๓ อย่าง คือ

(๑) ราคะ ความอยากได้ ความใคร่ ความติดใจ ความกำหนัดยินดี

(๒) โทสะ ความโกรธ ความขัดใจ ความเดือดแค้นชิงชังไม่พอใจต่างๆ

(๓) โมหะ ความหลง ความไม่รู้ ไม่เข้าใจสภาพของสิ่งทั้งหลายตามความเป็น

จริง

๓) ข้อปฏิบัติเพื่อแก้ไข พระพุทธองค์ตรัสต่อไปอีกว่า อริยสาวกผู้ได้เรียนรู้แล้ว เมื่อเห็นอย่างนี้ ย่อมหน่ายในอายตนะภายใน ภายนอก ตลอดจนเวทนาทั้งหมดเหล่านั้น เมื่อขาดก็ ย่อมไม่ยึดติด

๔) ผล เมื่อไม่ยึดติด ก็หลุดพ้น เมื่อหลุดพ้น ก็เกิดญาณหยั่งรู้ ว่าหลุดพ้นแล้ว เป็นอันสิ้นชาติ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำสิ่งที่จะต้องทำเสร็จสิ้นแล้ว สิ่งที่จะต้องทำเพื่อเป็นอย่างนี้ ไม่มีเหลืออีกเลย พระธรรมเทศนา อาทิตตปริยาสูตร ที่ทรงแสดงแก่ชฎิล มีข้อควรสังเกตในแง่การ สอน ที่เป็นข้อสำคัญ ๒ อย่างคือ

(๑) ทรงสอนให้ตรงกับความถนัด และความสนใจของชฎิล พระธรรมเทศนา ของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะทรงแสดงที่ใด และแก่ใครย่อมมีจุดหมายเป็นแนวเดียวกัน คือ มุ่งให้เกิด ความรู้ความเข้าใจ ในสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วให้มีทัศนคติ และ ปฏิบัติต่อสิ่ง เหล่านั้นอย่างถูกต้องในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตน และบุคคลอื่น

(๒) ทรงสอนให้ตรงกับระดับสติปัญญา และระดับชีวิตของชฎิล ข้อสำคัญยิ่ง อย่างหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงในการทรงสอน คือ ความยิ่ง และหย่อนแห่งอินทรีย์ของผู้ฟัง ทรงพิจารณาว่าผู้ฟังมีสติปัญญาอยู่ในระดับใด ได้รับการศึกษาอบรมมาในทางใดมากน้อยเพียงไหน ดำรงชีวิตอยู่อย่างไร จะต้องแสดงเรื่องอะไรเขาจึงจะรู้เข้าใจ สามารถนำไปใช้เป็นคุณประโยชน์แก่ ชีวิตของเขาได้

สรุปได้ว่า แนวทางสอนพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ได้ทรงใช้การสอนเชิงบูรณาการ โดยเริ่มตั้งแต่ เนื้อหาที่ใช้สอน หรือเรื่องที่สอน ตัวผู้เรียนคือใครต้องรู้จักผู้เรียน ครูผู้สอน ต่อมา นำเทคนิคการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ ลีลาการสอน วิธีสอนแบบต่างๆซึ่งกล่าวได้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายแบบหลายอย่าง กลวิธี และอุบายประกอบการสอน ซึ่งใช้ภาษาสมัยใหม่คือสื่อการสอนเพื่อให้ผู้ฟัง หรือผู้เรียนได้เรียนรู้และศึกษาด้วยตนเอง

นางจิตติวรรณ กรกขมาศ และคณะครู วิธีการสอนพระพุทธศาสนาให้ประสบความสำเร็จ การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนับว่ามีความสำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนให้นักเรียนซาบซึ้งและสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เพราะฉะนั้นในแนวทางปฏิบัติของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นบุคคลที่เข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์และสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปในการสอนเท่าที่สามารถปฏิบัติได้ตลอดจนมีเทคนิคการสอนที่เหมาะสมที่จะทำให้ผู้เรียนสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มใจและมีความสุขการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของโรงเรียนจ่านกร้องประสบความสำเร็จสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในระดับคุณภาพดีมากและครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามีผลงานทางวิชาการจากการสอน ดังนั้นกลุ่มครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนจ่านกร้องจึงดำเนินการ “จัดการความรู้” ขึ้นเพื่อพัฒนาคนพัฒนางานและพัฒนาโรงเรียนสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้การจัดการความรู้ของกลุ่มครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนจ่านกร้องใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ดังต่อไปนี้^{๔๕}

๑. ใช้เรื่องเล่าเพื่อถอดความรู้ฝังลึก จัดประชุมกลุ่มครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาตามความสมัครใจมีฝ่ายบริหารของโรงเรียนจ่านกร้องทำหน้าที่เป็น “คุณอำนวย” อย่างใกล้ชิดช่วยเหลือให้การประชุมราบรื่นสร้างบรรยากาศของความชื่นชมความคิดเชิงบวกการซักถามด้วยไมตรีจิตให้สมาชิกกลุ่มได้หมุนเวียนกันเล่าเรื่องถ้วนหน้ากันไม่มีใครคนหนึ่งผูกขาดการพูดคอยช่วยเหลือตั้งคำถาม “ทำไมจึงทำเช่นนั้นคิดอย่างไรจึงทำเช่นนั้น” เพื่อช่วยให้ “ความรู้เพื่อการปฏิบัติการสอนวิชาพระพุทธศาสนา” ถูกปลดปล่อยออกมาและคอยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มช่วยกัน “สกัด” หรือ “ถอด” ความรู้เพื่อการบรรลุห้วงปลา “วิธีการสอนพระพุทธศาสนาให้ประสบความสำเร็จ” ออกมาและมีผู้บันทึกไว้ในการประชุมเพื่อ “สกัด” หรือ “ถอด” ความรู้มีบรรยากาศที่เท่าเทียมและเป็นอิสระเพราะจะช่วยให้การเล่าเรื่องและการเสนอข้อคิดเห็นหรือ

^{๔๕}จิตติวรรณ กรกขมาศ และคณะครู โรงเรียนจ่านกร้อง. วิธีการสอนพระพุทธศาสนาให้ประสบความสำเร็จ. จังหวัดพิษณุโลก (ออนไลน์) www.google สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๕.

ตีความเรื่องเล่าเชิงหรือสกัดความรู้ออกมาจากเรื่องเล่าดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติเป็นการพูดออกมาจากใจไม่ผ่านการกลั่นกรองด้วยความเกรงใจความเกรงอาวโสเกรงว่าคำพูดหรือความเห็นของตนจะผิดหลักทฤษฎี ฯลฯ ซึ่งเป็นอุปสรรคปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์อันเป็นบ่อเกิดของนวัตกรรม

๒. การสกัดวิธีปฏิบัติจากเรื่องเล่า (ขุมความรู้) ความรู้จากการปฏิบัติเป็นความรู้ฝังลึกอยู่ในคนหรืออยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างคนในหลายกรณีนำมาแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนกันได้ยากบันทึกเป็นเอกสารยิ่งทำได้ยากจึงต้องใช้วิธีการให้ความรู้ในการปฏิบัติออกมาเป็นคำพูดหรือตัวหนังสือโดยวิธีการเล่าเรื่อง (Storytelling) การเล่าเรื่องทำให้ความรู้ในการปฏิบัติและความรู้เพื่อการปฏิบัติถูกแปลงออกมาเป็นคำพูดในรูปของเรื่องราวที่มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมจำเพาะสำหรับผู้ฟัง ตีความได้โดยอิสระคาดหวังว่าผลการตีความของผู้ฟังแต่ละคนจะมีทั้งส่วนที่เหมือนและส่วนที่ไม่เหมือนกับการตีความของคนอื่นเมื่อนำผลการตีความนั้นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มก็จะสามารถบันทึกขุมความรู้ที่เป็นความรู้เพื่อการปฏิบัติเพื่อบรรลุหัวปลาได้

๓. การสังเคราะห์วิธีปฏิบัติ (ขุมความรู้) เป็นแก่นความรู้ เมื่อผู้เล่าแต่ละคนเล่าเรื่องเสร็จประธานขอให้สมาชิกกลุ่มตีความเรื่องดังกล่าวว่าบอกอะไรเกี่ยวกับความรู้เพื่อการบรรลุ “หัวปลา” ที่เป็นความรู้เพื่อการปฏิบัติเมื่อผู้ตีความคนที่ 1 เสนอการตีความของตนเลขานุการเขียนขึ้นกระดาน flip chart ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆจนสมาชิกกลุ่มตีความครบคนก็ช่วยกันสรุปขุมความรู้แล้วร่วมกันสังเคราะห์ จากรายการขุมความรู้จัดเป็นหมวดหมู่ได้เป็นแก่นความรู้เพื่อการบรรลุ “หัวปลา” ทั้งขุมความรู้และแก่นความรู้นี้จะได้รับการจดบันทึกไว้อย่างดี

๔. การจัดลำดับแก่นความรู้สร้างตารางแห่งอิสรภาพ จากการสังเคราะห์ขุมความรู้เป็นแก่นความรู้เพื่อการบรรลุ “หัวปลาวิธีการสอนพระพุทธศาสนาให้ประสบความสำเร็จ” นำแก่นความรู้ทั้งหมดมาจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังเป็นข้อๆจัดสร้างตารางแห่งอิสรภาพ ตารางแห่งอิสรภาพเป็นตารางสำหรับประเมินตนเอง (หมายถึงประเมินขีดความสามารถของกลุ่ม) ว่ามีขีดความสามารถหลักเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ในระดับใดตารางแบ่งออกเป็น ๕ ระดับคือขีดความสามารถระดับเริ่มต้น (๑) ไปจนถึงระดับสูงยิ่ง (๕) โดยที่กลุ่มครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นผู้ร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ของระดับขีดความสามารถหรือคุณภาพเอง

๕. การประเมินสมรรถนะตนเองตามตารางแห่งอิสรภาพ การประเมินตนเองเป็นที่มาของชื่อ “ตารางแห่งอิสรภาพ” เพราะการที่กลุ่มครูผู้สอนร่วมกันเป็นผู้ดำเนินการประเมินระดับขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของกลุ่มเป็นกิจกรรมแห่งความเป็นอิสระและต้องการจิตวิญญาณแห่งความเป็นอิสระความมั่นใจและการรับฟังซึ่งกันและกัน

๖. การสร้างธารปัญญา ธารปัญญา (River Diagram) เป็นผังแสดงการกระจายของระดับขีดความสามารถหลักของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับขีดความสามารถหลักที่นำมาลงในผังมาจาก “ตารางแห่งอิสรภาพ” หรือตารางระดับขีดความสามารถหลักเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์นั่นเองความกว้างของลำธารเป็นตัวแทนความแตกต่างในระดับขีดความสามารถหลักของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับขีดความสามารถด้านใดของกลุ่มอยู่ก่อนมาทาง “ฝั่งเหนือ” กลุ่มนั้นก็จะอยู่ในฐานะ “ผู้แบ่งปัน” ความรู้ด้านนั้นระดับขีดความสามารถด้านที่อยู่ก่อนมาทาง “ฝั่งใต้” บอกให้รู้ว่าเป็นด้านนั้นกลุ่มอยู่ในฐานะ “ผู้เรียนรู้”

๗. การสร้างบันไดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บันไดแห่งการแลกเปลี่ยน (Ladder Diagram) เป็นผังแสดงระดับความสามารถปัจจุบันกับระดับความปรารถนาที่จะเพิ่มขีดความสามารถของแต่ละกลุ่มที่มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในขีดความสามารถหลัก (Core Competence) เรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สรุปได้ว่า แนวคิดการสอนวิชาพระพุทธศาสนาควรบูรณาการหลากหลายศาสตร์ และวิธีการเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ตามความเหมาะสมของวัย

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยที่มีการศึกษาตัวแปรที่ใกล้เคียงกันกับงานวิจัยนี้ โดยได้ทำการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

สิน งามประโคนและคณะ ได้ทำวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการสอนของครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาพบว่า ผลการศึกษาประสิทธิภาพของครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่๑๔สภาพการเรียนการสอนโดยภาพรวมพบว่า

๑) ครูใช้กิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าร้อยละ๕๐ขึ้นไปด้วยการสนทนาและการซักถามนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนและ เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แต่ยังมีกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศานาน้อยกว่าร้อยละ๓๓ คือการให้นักเรียนไปค้นคว้าหาความรู้วิชาพระพุทธศาสนาในทางอินเทอร์เน็ต

๒) ครูใช้วิธีการสอนมากกว่าร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป เน้นการบรรยาย สนทนา การใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน ด้วยวิธีการยืดหยุ่นในการสอน แต่ยังพบว่าครูน้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ใช้วิธีการสอนโดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้ตามหลักเบญจกัณฑ์

๓) ใช้สื่อการสอนมากกว่าร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป ด้วย รูปภาพประวัติพระพุทธรูปเจ้าหนังสือแบบเรียน แผ่นภาพวันสำคัญ ป้ายนิเทศ และเล่านิทานสอนคุณธรรมที่มีภาพ

๔) ครูใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอน มากกว่าร้อยละ ๘๐ โทรทัศน์ และเทป/ซีดี เพลงคุณธรรม นอกนั้นยังพบว่า ครูใช้สื่อเทคโนโลยีการสอนน้อยกว่าร้อยละ ๕๐ คือ คอมพิวเตอร์ ช่วยสอนและเครื่องฉายข้ามศีรษะ

๕) ครูใช้สื่อประเภทวิธีการสอนมากกว่าร้อยละ ๘๐ คือ กระบวนการเรียนรู้หลากหลาย จัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน จัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมและ ใช้สื่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น แต่ยังพบว่าครู ใช้สื่อวิธีการสอนน้อยกว่าร้อยละ ๘๐ คือ การแสดงบทบาทสมมติ

สื่อบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น การสาธิตการสอน และการแสดงละครนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูพบว่านักเรียนมากกว่าร้อยละ ๙๐ ประเมินว่าครูที่สอนมีประสิทธิภาพการสอนในระดับดี (มากรวมกับมากที่สุด) เมื่อพิจารณาผลการประเมินโดยรวม นักเรียนให้คะแนนผลการประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูภาคกลางที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ โดยเฉลี่ยมีประสิทธิภาพการสอนในระดับปานกลางหรือพอใช้ และผลการศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ สภาพการเรียนการสอนโดยภาพรวมพบว่า

๑) ครูใช้กิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าร้อยละ ๕๐ ขึ้นไป ด้วยการสนทนา และการซักถามนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนและเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนแต่ยังมีกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ คือ นักเรียนไปค้นคว้าในทางอินเทอร์เน็ต

๒) ครู ใช้วิธีการสอนมากกว่าร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป ด้วยการ ใช้วิธีการยืดหยุ่นในการสอน และบรรยาย การใช้สื่อและอุปกรณ์การสอนการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานบรรยาย แต่ยังมีกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ คือ ครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้โดยวิธี การสอนแบบเบญจกัณฑ์

๓) ครูใช้สื่อการสอน มากกว่าร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป ด้วยการใช้แผนภาพเกี่ยวกับวันสำคัญ และรูปภาพประวัติพระพุทธเจ้า

๔) ครูใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอนมากกว่าร้อยละ ๘๐ คือ โทรทัศน์และเทป/ซีดี เพลงคุณธรรม นอกนั้นครูใช้สื่อเทคโนโลยีการสอนน้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ใช้สื่อการสอนเทคโนโลยี ด้วย การใช้เทป/เครื่องบันทึกเสียง วิดีทัศน์พุทธประวัติ(Internet) คอมพิวเตอร์ช่วยสอนและเครื่องฉายข้ามศีรษะ

๕) ครูใช้สื่อประเภทวิธีการสอน มากกว่าร้อยละ ๘๐ คือ กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและใช้สื่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนมีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ตามสถานการณ์จริง แต่ยังพบว่าครูใช้สื่อประเภทวิธีการสอนน้อยกว่าร้อยละ ๘๐ คือ การจัดนิทรรศการ การแสดงบทบาทสมมติ สื่อบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น การสาธิตการสอน และการแสดงละคร นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูพบว่า มากกว่าร้อยละ ๘๐ ขึ้นไปประเมินว่าครูที่สอนมีประสิทธิภาพการสอนในระดับดี^{๔๖}

พระปรีชา ปรีชาโน ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาของครูในโรงเรียนสตรีวัดระฆัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต ๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่าผู้เรียนมีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนา และเข้าใจหลักธรรมมากน้อยเพียงใด และเพื่อศึกษาปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ผู้บริหารและครูอาจารย์โรงเรียนสตรีวัดระฆังจำนวน ๑๒ คน อายุ ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐ และนักเรียนโรงเรียนสตรีวัดระฆัง ระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๕ มีทั้งสิ้น ๒๐๐ คนอายุ ๑๖-๑๘ ปี คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๕ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาของผู้บริหาร และครูอาจารย์โรงเรียนสตรีวัดระฆัง ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ระดับคะแนนการเห็นด้วยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการ

^{๔๖} สีน งามประโคน ดร., และคณะ, “ประสิทธิภาพการสอนของครูวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา”, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๑.

สอน ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และด้านการบริหารการเรียนการสอน^{๔๗}

พระครูธรรมศาสนโมสิต ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ของครู ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาจำนวน ๖๔ คน เป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าจากกรอบแนวคิด ๕ ด้านคือ ด้านการศึกษาหลักสูตร ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การทำแผนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล ซึ่งมีค่าจำแนกตั้งแต่ ๐.๓๐ ถึง ๐.๓๘ และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากการวิจัยที่ได้ดำเนินการมาพบว่า^{๔๘}

๑) ครูสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยส่วนรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการสอนมีปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแผนการสอน การทำแผนการสอน การศึกษาหลักสูตร การวัดผลประเมินผล และการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยมีรายข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก และมีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้านดังนี้ ผู้สอนไม่ได้จบวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง คู่มือที่ใช้ในการประกอบการทำแผนการสอนมีน้อย โรงเรียนได้รับเอกสารการสอนช้า เช่น แผนการสอน คู่มือครู มีการไปสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจากการไปเยี่ยมที่บ้านน้อย และจุดประสงค์การเรียนรู้ยังไม่คำนึงถึงความพร้อม ด้านวัสดุ/อุปกรณ์/อาคารสถานที่/แหล่งการเรียนรู้

^{๔๗} พระปริชา ปรีชาโน, “การศึกษาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา กรณีศึกษา โรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒, หน้า ๑๐๓ – ๑๐๗.

^{๔๘} พระครูธรรมศาสนโมสิต, “ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘, หน้า ๙๗ – ๑๐๒.

๒) ครูที่มีประสบการณ์สอนวิชาพระพุทธศาสนาต่ำกว่า ๑๐ ปีและประสบการณ์ตั้งแต่ ๑๐ ปี ขึ้นไปมีปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน.

พระนิพนธ์ เทวธมฺโมได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอน และศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่แตกต่างกันในเรื่องเพศ และชั้นปี กับระดับความคิดเห็นต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยได้ทำการศึกษาประชากร ๒ กลุ่มคือครูผู้สอนวิชา พระพุทธศาสนา จำนวน ๓๐ คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ โดยได้สุ่มมา จำนวน ๖๘๘ คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามมี ๒ ประเภท ที่ใช้สอบถามครูผู้สอน และ นักเรียน แล้วนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ เพื่อคำนวณค่าสถิติ ต่าง ๆ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t - Test ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีความคิดเห็น ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร อยู่ใน ระดับสูง เช่น การสอนโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ เลือกกิจกรรมโดยใช้เกณฑ์ความสนใจของ นักเรียน มีการวางแผนและเตรียมการสอนตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งเลือกวิธีการสอนและกิจกรรม ที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และปรับวัตถุประสงค์ที่เป็นนามธรรม ให้เป็นเชิงพฤติกรรม ส่วนการประเมินผลด้านปัจจัยนำเข้านั้น พบว่าอยู่ในระดับสูง เช่น นักเรียน ชอบทำกิจกรรมมากกว่าฟังบรรยาย ครูผู้สอนมีความสนใจและมีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งครูแนะนำให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม สำหรับการประเมินผลด้านกระบวนการสอนพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง เช่น มีการยกย่องนักเรียนที่ตั้งใจและสนใจวิชาพระพุทธศาสนา ครู สอนตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เช่น จากง่ายไปหายาก และมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งก่อนการสอนมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียนทุกครั้ง เป็นต้น สำหรับการ ประเมินผลด้านผลผลิตจากการสอนนั้นพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง เช่น นักเรียนมีการ พัฒนาจิตเพื่อช่วยเหลือเพื่อน โรงเรียน และครอบครัว นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนมีสุขภาพจิตที่ดีและควบคุมอารมณ์ได้ รวมทั้งนักเรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เป็นต้น^{๘๕}

^{๘๕} พระนิพนธ์ เทวธมฺโม, “การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๐ – ๑๐๕.

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ได้ประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับสูง เช่น ครูมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียน ครูเตรียมการสอนตรงตามจุดมุ่งหมาย และครูมีการบอกจุดมุ่งหมายแก่นักเรียน รวมทั้งครูสอนเน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ เป็นต้น การประเมินผลด้านปัจจัยนำเข้าพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง เช่น ครูมีความสนใจและตั้งใจสอน นักเรียนชอบทำกิจกรรมมากกว่าฟังบรรยาย และครูมีการถามนักเรียนขณะที่สอนอยู่เสมอ เป็นต้น การประเมินผลด้านกระบวนการสอนพบว่า อยู่ในระดับสูง เช่น นักเรียนแสดงความสามารถครูผู้สอนเป็นอย่างดี ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนามีความกระตือรือร้นที่จะสอน และมีการสอนตามลำดับขั้นตอน เช่น จากง่ายไปหายาก เป็นต้น การประเมินผลด้านผลผลิตพบว่า อยู่ในระดับสูง เช่น นักเรียนตั้งใจ ตอบแทนพระคุณของพ่อ - แม่ ครู และโรงเรียน นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เป็นต้น ผลการทดสอบสมมติฐาน ระหว่างเพศ กับความคิดเห็นพบว่า มีความแตกต่างกัน เช่น กิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูเตรียมมาสอนเรียนกันอย่างมีความสุข ครูมีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจ ครูที่สอนมีเทคนิคลีลาการสอนที่เร้าใจ และนักเรียนช่วยครูผลิตสื่อการสอน รวมทั้งครูมีการทดสอบก่อนสอน และนักเรียนยินดีช่วยงานทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระดับชั้น กับการประเมินผลการสอนพบว่า มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ครูมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียน สื่อต่าง ๆ ที่เตรียมมาสอนมีความทันสมัย ครูมีการถามนักเรียนขณะที่สอนอยู่เสมอ รวมทั้งครูที่สอนมีบุคลิกที่น่าเลื่อมใส ครูผู้สอนใจดีทุกคน และนักเรียนสามารถนำความรู้ไปสอบปลายภาคได้ ส่วนในข้ออื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างกัน

สาธกร แก่นมณีและคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมัธยมศึกษาที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความคิดเห็นต่อการประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก และแตกต่างกัน นอกจากนี้พบว่า นักเรียนที่มีเพศแตกต่างกัน คือ เพศชาย และเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อการประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก และไม่แตกต่างกันในด้านปัจจัยเบื้องต้น ทั้งยังพบว่า ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามีจำนวนไม่เพียงพอ และมีความรู้ความสามารถในเนื้อหาของวิชาพระพุทธศาสนาไม่ลึกซึ้ง ทางโรงเรียนไม่ค่อยสนับสนุนครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาเท่าที่ควรเนื่องจากขาดงบประมาณในส่วนนี้ ซึ่งโรงเรียนควรติดตามประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อนักเรียนมัธยมศึกษา

จะได้รับประโยชน์จากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และจะได้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพของสังคม ประเทศชาติและสังคมโลกต่อไป^{๕๐}

ทรงศักดิ์ บุญปก ได้ทำการวิจัยเรื่องระบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของครูตามระบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ๔ ด้าน ได้แก่ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล ผลการวิจัย พบว่า ๑. โดยรวมครูที่มีปฏิบัติตามระบบการสอนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ๒ ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระและด้านกิจกรรมการเรียนการสอน นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง โดยรวมครูที่มีประสบการณ์การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ๔ ปีขึ้นไป ปฏิบัติตามระบบการสอนมากกว่าครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า อย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การสอน ๔ ปีขึ้นไป ปฏิบัติตามระบบการสอนมากกว่าครูที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่าอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการวัดและการประเมินผล เมื่อเปรียบเทียบครูที่สอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน พบว่า ครูที่สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับการปฏิบัติมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ นอกนั้นไม่แตกต่างกัน^{๕๑}

สุปราณี ไกรวัตนุสสรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดราชบพิตร กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ นักเรียนรู้พระพุทธศาสนาจากโรงเรียนมากที่สุดและคิดว่าวิชาพระพุทธศาสนานำไปใช้ในชีวิตจริงได้ นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาน้อย และนักเรียนไม่เคยอ่านพระไตรปิฎก ครูใช้วิธีบรรยายส่วนใหญ่ นักเรียนต้องการให้ครูนำวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการสอน และต้องการทักษะศึกษาเกี่ยวกับ

^{๕๐} สาร แก่นมณีและคณะ, “การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดแพร่”, (โครงการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๓ – ๗๒.

^{๕๑} ทรงศักดิ์ บุญปก, ระบบการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานสามัญศึกษา, วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๘๕ – ๘๕.

พระพุทธศาสนา^{๔๒} พระนิพนธ์ เทวธมฺโม (แก้วแหวน) การประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขตผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีความคิดเห็น ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร อยู่ใน ระดับสูง เช่น การสอนโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ เลือกกิจกรรมโดยใช้เกณฑ์ความสนใจของ นักเรียน มีการวางแผนและเตรียมการสอนตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งเลือกวิธีการสอนและกิจกรรม ที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และปรับวัตถุประสงค์ที่เป็นนามธรรม ให้เป็นเชิงพฤติกรรม ส่วนการประเมินผลด้านปัจจัยนำเข้านั้น พบว่าอยู่ในระดับสูง เช่น นักเรียน ชอบทำกิจกรรมมากกว่าฟังบรรยาย ครูผู้สอนมีความสนใจและมีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งครูแนะนำให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม สำหรับการประเมินผลด้านกระบวนการสอนพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง เช่น มีการยกย่องนักเรียนที่ตั้งใจและสนใจวิชาพระพุทธศาสนา ครู สอนตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เช่น จากง่ายไปหายาก และมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งก่อนการสอนมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียนทุกครั้ง เป็นต้น สำหรับการประเมินผลด้านผลผลิตจากการสอนนั้นพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง เช่น นักเรียนมีการพัฒนาจิตเพื่อช่วยเหลือเพื่อน โรงเรียน และครอบครัว นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนมีสุขภาพจิตที่ดีและควบคุมอารมณ์ได้ รวมทั้งนักเรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น นอกจากนั้นครูผู้สอนได้มีข้อเสนอแนะที่จะให้ครูผู้สอนวิชานี้บังเกิดผลดีที่สุดแก่นักเรียน คือ ครูควรสอนโดยเน้นฝึกปฏิบัติหรือลงมือกระทำร่วมกันอย่างแท้จริง เช่น การ อารธนาสืล ๕ วิธีการกราบ การไหว้ การประเคนของที่ถูกต้อง และจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น เวียนเทียน ดักบาตร หรือวันสงกรานต์ เป็นต้น เพื่อให้ให้นักเรียนเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และศาสนาของตนเอง

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ได้ประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับสูง เช่น ครูมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียน ครูเตรียมการสอนตรงตามจุดมุ่งหมาย และครูมีการบอกจุดมุ่งหมายแก่นักเรียน รวมทั้งครูสอนเน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ เป็นต้น การประเมินผลด้านปัจจัยนำเข้าพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูง เช่น ครูมีความสนใจและตั้งใจสอน นักเรียนชอบทำกิจกรรมมากกว่าฟังบรรยาย และครูมีการถามนักเรียนขณะที่สอนอยู่เสมอ เป็นต้น การประเมินผลด้าน

^{๔๒}สุปราณี ไกรวัตนุสสรณ์, ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดราชบพิตร, ในคู่มือพัฒนาจริยศึกษา กรมศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๖๑.

กระบวนการสอนพบว่า อยู่ในระดับสูง เช่น นักเรียนแสดงความเคารพครูผู้สอนเป็นอย่างดี ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนามีความกระตือรือร้นที่จะสอน และมีการสอนตามลำดับขั้นตอน เช่น จากง่ายไปหายาก เป็นต้น การประเมินผลด้านผลผลิตพบว่า อยู่ในระดับสูง เช่น นักเรียนตั้งใจ ตอบแทนพระคุณของพ่อ - แม่ ครู และโรงเรียน นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ เป็นต้น ผลการทดสอบสมมติฐาน ระหว่างเพศ กับความคิดเห็นพบว่า มีความแตกต่างกัน เช่น กิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูเตรียมมาสอนเรียนกันอย่างมีความสุข ครูมีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจ ครูที่สอนมีเทคนิคลีลาการสอนที่เข้าใจ และนักเรียนช่วยครูผลิตสื่อการสอน รวมทั้งครูมีการทดสอบก่อนสอน และนักเรียนยินดีช่วยงานทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระดับชั้น กับการประเมินผลการสอนพบว่า มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ครูมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียน สื่อต่าง ๆ ที่เตรียมมาสอนมีความทันสมัย ครูมีการถามนักเรียน ขณะที่สอนอยู่เสมอ รวมทั้งครูที่สอนมีบุคลิกที่น่าเลื่อมใส ครูผู้สอนใจดีทุกคน และนักเรียนสามารถนำความรู้ไปสอบปลายภาคได้ ส่วนในข้ออื่น ๆ ไม่มีความแตกต่างกัน

พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง) การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการ^{๕๙} พบว่า สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวิถิพุทธของโรงเรียนบ้านโนนม่วงพบว่า ผลการ สอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติและผล ของกิจกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้ พัฒนาดนตามหลักพุทธธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึง ประสงค์ กล่าวคือ มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดี ยิ่งขึ้น รู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคมและ กลุ่มเพื่อนได้ดี รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายอกุศลที่แสดงออกทางกาย วาจาเช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทะเลาะกับ เพื่อนๆ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครองและชุมชน รู้จักกตัญญูกตเวทีต่อผู้ปกครองและ สถานศึกษา ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสไม่หดหู่ มีความเมตตาต่อ เพื่อนๆ และคนอื่น รู้จักมารยาทเรียบร้อยดีงามทางสังคมไทย แต่งกายเรียบร้อย มีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มีพระคุณ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา ลดเลิกสิ่งเสพติด ให้โทษซึ่งเป็นเหตุให้เสียทรัพย์ เสียสุขภาพ

^{๕๙} พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง), “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิถิพุทธ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **ปริญาพุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ใน www.google สืบค้นเมื่อ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

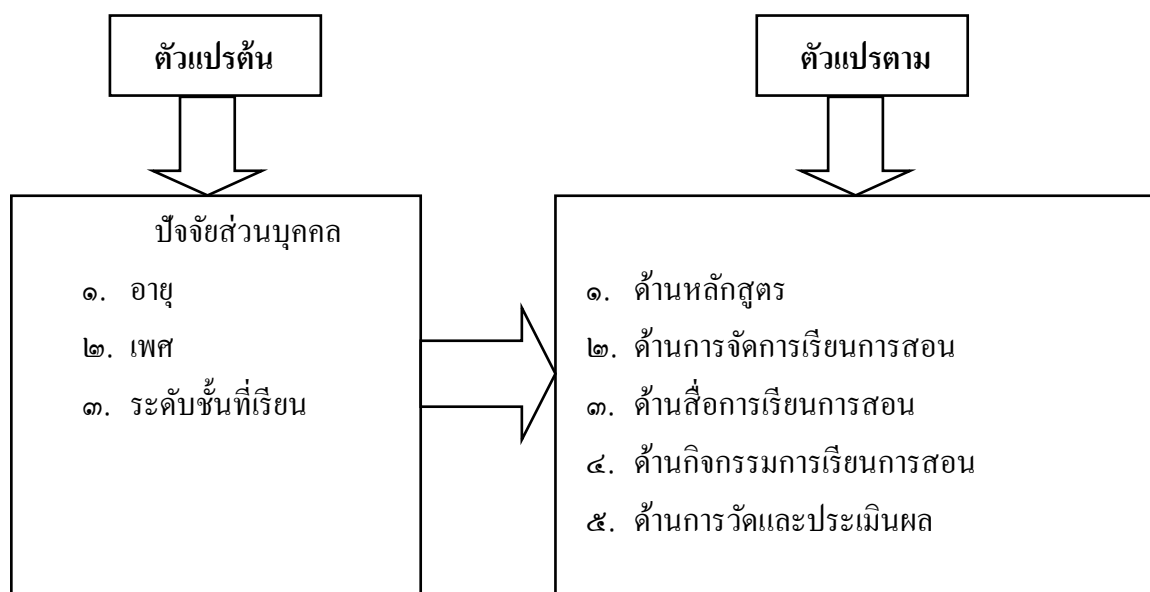
จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วย่อมแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ทักษะคตินักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาย่อมมีความสำคัญและจำเป็นยิ่งต่อกระบวนการสอน เพราะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสิ่งที่ได้สอนไปแล้วว่าประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด ซึ่งเป็นการพิจารณาเมื่อตีค่าแล้วนำข้อมูลมาย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในช่วงชั้นที่ ๑ – ๖ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎี CIPP Model มาเป็นกรอบในการวิจัยสำหรับการหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ต่อไป ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ในเรื่องเกี่ยวกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดอินทาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เพื่อนำผลงานวิจัยมาใช้ในการปรับปรุง แก้ปัญหา และพัฒนาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาโดยมีสาระเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดอินทาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ๔) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ ๕) ด้านการวัดและประเมินผล

ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในโรงเรียนวัดอินทาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ได้แก่ อายุ เพศ ระดับชั้นเรียน

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูในโรงเรียนวัดอินทาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ตามขอบข่ายดังนี้ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

แผนภูมิที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย